

Fr. Varga Kamill ofm

Sic debuit esse!
Így kellett történnie!

P. Kovács István Kristóf ofm élete és művei

(Jászberény, 1916. december 16. – Inđija, 1944. november 2.)

Kézirat
Budapest
2015

Kovács István P. Kristóf élete

Születése, neveltetése

Kovács István 1914. december 16-án született Jászberényben. Édesapja Kovács István, iparos /ácsmester/ (1887-1981), édesanyja Bóta Marcella (1897-1978) háztartásbeli. Bakus Antal káplán december 20-án keresztelte meg a Főplébánián. Keresztanyja Bóta Ibolya, Bóta Mihály és Hartyáni Ibolya hajadon leánya.¹ Nem tudjuk sem az elsőáldozása, sem a bérmeáldozása, sem a pappá szentelésének időpontját, mivel ezeket valamiért nem tüntették fel az anyakönyvben.

Jászberényben a Kun utca 6 szám alatt (ma Kun utca 16) laktak. Később átköltöztek a Rózsa utcába. István után még két fiú született a családba: József (1918-2005) és Károly (1922-2008; felesége Móczár Sarolta 1929-). Nagymamája Bóta Istvánné Hortyáni Mária (+1945.04.09) tagja volt a III. rendnek a jászberényi barátok templomában.

Elemi iskolába a Bercsényi Miklós Iskolába járhatott, hiszen ez volt a legközelebb. Sajnos az iskola osztálynaplói nem maradtak fenn. Általános iskolában pedig nem volt szokás évkönyvet kiadni.

A magyar királyi állami József nádor reálgymnáziumban²

Nem tudjuk hol végezte általános iskoláit, erre vonatkozó forrást ugyanis nem találtunk. Csupán feltételezhetjük, hogy a közeli Bercsényi Miklós Iskolába járt. Az viszont már biztosan megállapítható, hogy középfokú tanulmányait a helyi nyolc évfolyamos gimnáziumban végezte, ahová 1925-ben iratkozott be. A nyolc év alatt tanult Schweighoffer Tamás, Majtényi Károly osztályaiban. Tanárai voltak: Ágotai Ferenc történelem, földrajz, Bertalan György torna, Braznyák János német, Bront Miklós testnevelés, Egry Gyula latin, Eördögh József helyettes testnevelő, Fazekas Ágoston történelem, Fenyves Adolf rajz, Firiczky János rajz, óraadó, Gergely Adolf matematika, Horti József mennyiségtan, Jankovics János magyar nyelv, Józsy Ferenc igazgató, matematika, Kemenes Antal dr. történelem, földrajz, Korber Ernő természetrajz, filozófia, Kovalik Rezső természetrajz, földrajz, Majtényi Károly magyar,

1 Jászberényi Főplébánia Kereszteltek Anyakönyve XXIII. kötet, 345.o. 1042. sz.

2 „Dósa Pál jászkerületi kapitány 1767-ban alapította meg az első kisközműziumot Jászapátn, melyet 1779-ben áthelyeznek Jászberénybe. Darvai Elek, Likler Modest és Németi Tóbiás ferences testvérek vállalták a fiatalok oktatását. Közel száz esztendeig oktattak a ferencesek a közműziumban, sőt 1822-1857 között teljesen rájuk hárult az oktatás-nevelés feladata.” In: fr. Varga Kamill ofm: A ferencesek jász missziója. A későbbiekben a királyi közműziumok sorába kerül, nyolc évfolyamossá alakul, 1922-ben felveszi a József nádor nevet.

latin, Nagy Kálmán latin, Németh Miklós történelem, francia, Schweighoffer Tamás magyar nyelv, német nyelv, latin nyelv, Székely Alajos hittanár, Waitsch István német.

Tanulmányi eredményei

		M	Va	M	La	N	Fr	Tö	Te	M	Fö	Ra	Te	K	Fi	Fil	M	M
1925-1926	I. B)	1	2	3	3	-	-	-	3	3	2	2	3	-	-	-	2	2
1926-1927	II. B)	2	2	3	3	3	-	-	3	3	3	3	3	2	-	-	-	-
1927-1928	III. B)	2	1	3	3	3	-	1		3	2	3	1		3	-	-	-
1928-1929	IV. B)	2	2	3	3	3	-	1	3	3	2	3	2	-	-	-	-	-
1929-1930	V.	2	1	3	3	3	3	3	3	3	-	3	fm	2	-	-	-	-
1930-1931	VI.	2	1	3	3	3	3	2	3	4	1	3	3	1	-	-	-	-
1931-1932	VII.	2	2	3	3	3	3	2	3	4	-	3	1	2	3	-	-	-
1932-1933	VIII.	2	1	3	3	3	3	1	-	3	-	3	3	1	3	2	-	-

Az iskolai diákjainak különböző köröket, tanórán kívüli elfoglaltságokat, fakultációkat szerveztek. Ilyenek voltak a Mária kongregáció, mely Szűz Mária tiszteletét igyekezett előmozdítani; az aerokör, melyben a diákok a repülési ismereteket szerezhettek szaktanár, segítsége mellett. Az 1927-28-as tanévben megalakult a karének, a zenekar, a 861-es számú József nádor cserkészcsapat, mely valláserkölcsei alapokon működő ifjúsági szervezet volt; a sportkör, melynek diákjai az egészséges testmozgást gyakorlatát igyekeztek elsajátítani. Különböző önképzőkörök jöttek létre mint például a szavalás művészetét fejlesztő, amiben Kovács István is részt vett: „Szavaló-órákat — mint a múlt télvében - az idén is tartottunk, Németh Miklós tanár vezetése mellett két csoportban I., 11. és III., IV.,a), IV.b) osztályok, gyakorolták a tanulók a helyes, tájszólásmentes, irodalmi kiejtést, a szavalásra alkalmas költemények kiválasztásának módját, a költemény átérzését és gondolatainak megértését, a leckeszerű felmondástól való szabadulást s a közönség előtt való biztos, bátor fellépést. A szavaló-órákon különös szorgalmat és előmenetelt tanúsítottak: Kovács István, Lányi Géza és Vas Béla IV. b) oszt. tanulók.”³

Ugyanezen évben feltűnik neve a könyvkötészeti munkaközösségben is. Völgyi Kálmán VI. osztályos tanuló irányítása mellett a diákok (15fő) bekötöttek 57 könyvet a tanári könyvtárból. A következő esztendőben ezt olvashatjuk az iskola évkönyvében: „Az ifjúsági könyvkötészet ebben az évben is szorgalmasan dolgozott Kovács István V. oszt. tanuló dicséretes és szorgalmas irányítása mellett. A résztvevő 15 tanuló a tanári könyvtár 46 kötetét kötötte be. Szorgalmasan dolgoztak: Tóth István II. oszt., Borics Sándor, Lányi Tibor, és Horti

3 A Jászberényi magyar királyi állami József nádor reálgymnázium Értesítője az 1928-1929. iskolai évről. Közzéteszi: Józsi Ferenc. Jászberény, 1929. 47.o.

Ferenc III. oszt. tanulók, továbbá Erdődy Sándor, Kovács István és Szabó József V. oszt. tanulók.⁴ Az elkövetkező években is olvashatunk hasonló bejegyzéseket. Minden évben bekötöttek — István irányítása mellett — 30-50 könyvet. Az utolsó évben, már nem István volt a könyvkötészet vezetője - nyilván lemondott az érettségire való készület miatt - de továbbra is aktív tagja maradt a csapatnak. Ebben az évben ezt olvashatjuk az évkönyvben: „Könyvkötészet.

Az ifjúsági könyvkötészet ebben az évben is szorgalmasan dolgozott Oláh János VI. oszt. tanuló dicséretes és szorgalmas irányítása mellett. A résztvevő 24 tanuló a tanári könyvtár 26 kötetét s az ifjúsági könyvtár 170 kötetét kötötte be. A munkában különös szorgalommal segédkezett Kovács István VIII. oszt. ... tanuló.”⁵

„Érettségi írásbeli vizsgák: 1933. május 15-17.

A kijelölt tételek a következők voltak:

1. A magyar nyelvből: a) Kemény Zsigmond „Zord idő” c. regényének ismertetése és méltatása. b) A hó átalakítása munkává. Az irodalmi tételt 26 tanuló, a fizikait 2 tanuló dolgozta ki. Eredmény: 3 jeles, 7 jó, 18 elégséges.
2. A latin nyelvből: M. Tullius Cicero, Epistolae, ad fam. XIV. 4. Eredmény: 3 jeles, 12 jó, 13 elégséges.
3. A német nyelvből: A „Maister tanulóévei” c. regény tartalma. (Fordítás magyarról németre.) Eredmény 5 jeles, 10 jó, 13 elégséges.

A szóbeli vizsgálatok Vucskits Jenő miskolczi kir. kát. gimnáziumi igazgató úr elnöklete alatt június hó 12, 13, 14-én voltak. A bizottság szóbeli vizsgálatra bocsájtotta mind a 28 tanulót.⁶ Ezek közül két tanuló szorult pótvizsgára, a többiek sikeresen leérettségiztek: 1 tanuló kitüntetéssel, 13 jól. Kovács István is a sikeresen vizsgázók között volt. A leérettségizett tanulók közül 13 papi, 3 jogi, 2 orvosi, 5 tanári, 1 mérnöki, 1 gyógyszerészi és 2 tanítói pályát választott.

4 A Jászberényi magyar királyi állami József nádor reálgimnázium Értesítője az 1929-1930. iskolai évről. Közzéteszi: Józsi Ferenc. Jászberény, 1930., 43.o.

5 A Jászberényi magyar királyi állami József nádor reálgimnázium Értesítője az 1932-1933. iskolai évről. Közzéteszi: Józsi Ferenc. Jászberény, 1933., 48.o.

6 A Jászberényi magyar királyi állami József nádor reálgimnázium Értesítője az 1932-1933. iskolai évről. Közzéteszi: Józsi Ferenc. Jászberény, 1933., 69-70.o.

Novícius Szécsényben⁷

A Kapisztrán rendtartomány novíciusháza Szécsény volt ebben az időben. A novícius az év elején a beöltözéskor megkapta első rendi ruháját, a novícius magiszter vezetésével megismerkedett a regulával, rendtörténettel, bevezetést kapott a rendi életbe. A tartományi tabula szerint a rendház gvárdiánja 1933-ban Kiefer Szilvér, helyettese Jenei Jenő, a novícius magiszter, aki legnagyobb hatást gyakorolta az új testvérek életére Kőnig Anaklét⁸ volt, ebben a házban látott el lelkipásztori szolgálatot Kaszab Sándor a rendtartomány legidősebb tagja és Körösztös Krizosztom hitszónok (későbbi újvidéki házfőnök, aki vértanútársa lett), valamint a ház szolgálatában álló laikus testvérek: Drobina Cirill, Orosz Albán, Bender Nikász, Kovács Anatol, Ádám Evariszt, Csohány Szilvánusz, Szlancsik Hubert, Zachar Szalutárisz, Vastagh Szturniusz, Kucséra Szekundusz, Lászlók Proklusz, Cseh Kasztus és Répássy Bonifác.⁹

Kovács István beöltözésére 1933. augusztus 29-én került sor Szécsényben. A szertartás alkalmával a jelöltek szentmisén vettek részt, majd a mise végén a celebráns palástot öltött, s a következő kérdéssel fordult a novíciusokhoz: Szeretett fiaim, mi a ti kívánságotok? Mire a jelöltek együtt felelték: „Tisztelendő Atyám, kérlek téged az Isten, a Boldogságos Szűz Mária, Szent Ferenc Atyánk és minden szentek tiszteletére, hogy engem a szeráfi rend ruhájába öltöztetni méltóztassál, hogy bűnbánatot tartsak, életemet megjobbítsam és Istennek halálomig hűségesen szolgáljak.”¹⁰ Ezt követően a magiszter levette a jelöltek felső kabátját, majd sorba feladta a habitust, a capuciumot, cordát, rózsafüzért, átadta a zsolozsmáskönyvet, szabálykönyvet, gyertyát és feszületet.

A novíciusok a kolostor nyugati szárnyának első emeletén laktak, mely egy középső folyosóból, s onnan jobbra-balra nyíló szobákból állott. Kápolnájuk a Rákóczi teremben volt, mely a szentélyre nyíló ablakkal rendelkezett.

Kristóf és minden novícius életének fontos iránymutatója volt a magiszter által szerkesztett és 1934-ben nyomdába került „A szécsényi novíciát szabálykönyve és imafüzete”. Ez szinte napi olvasmányos és imádkozó könyvük volt a zsolozsma mellett. Ezt

⁷ A szécsényi rendházat 1332-ben alapította a tartomány, többször elpusztult, majd többször visszatértek a testvérek. A novíciátus mellett lelkipásztori szolgálatot láttunk el a város egyetlen katolikus templomában, valamint lelkigyakorlatokat tartottak a testvérek a környékbeli településeken, rendszeresen vállaltak gyóntatást.

Az Esztergomi Főegyházmegyéhez tartozott, titulusa pedig Urunk színeváltozása (ünnepe: augusztus 6).

Korábban novíciusház volt Pécs, Eger, Szécsény 1922-től.

⁸ 1930 júliusában bátyja Kőnig Kelemen más beosztást kapott, így novícius magiszteri munkáját öccse Anaklét vette át. A visszaemlékezések szerint erősen hajlott a misztika felé, minden nemes és szent rajongója volt. Gyakran láthatták a szentségi kápolnában imádkozni. Növendékei előtt tekintélye volt. Kétszer is betöltötte ezt a szolgálatot: 1930-1939-ig és 1944-1946-ig.

⁹ Tabula almae Provinceae Sancti Joannis a Capistrano Ordinis Fratrum Minorum S.P. Francisci in Hungaria, Pro anno Christi MCMXXXIII. Vác, 1933., 9-10.o.

¹⁰ A szécsényi novíciát szabálykönyve és imafüzete. Kézirat gyanánt. [Szécsény] 1934., 60.o.

követte Anaklét atya négykötetes litografált munkája: „Előtanulmányok”, „A hűséges szolga lelkülete a via purgativa”, „Az Isten-gyermek lelkülete a via illuminativa”, és „A lelkiélet királyi útja”. „Ezek mellett mindig nagy gondot fordítottak a latin nyelv tanulására. Hétköznap minden délután latin órát tartottak, nagy alapossággal átvették a nyelvtant és a mondattant, majd következett az irodalom. Itt azonban Cicero, Livius, Tacitus és Vergilius helyett a zsoltárokat és a szentbeszédeket olvasták és fordították.”¹¹

A novíciusok számára az újoncév elsősorban nem a tanulás időszaka, hanem a lelkiélet kibontakozására szolgáló csendes esztendő. Kizárták a házból a világot a maga híreivel, újságaival, politikájával és érdeklődésével együtt. Szécsény környéke természeti értékekben igen gazdag, így lehetőség kínálkozott néha kirándulásokra, szórakozásokra. Nyaranta az Ipolyban fürödtek, halásztak.

Az egyszerű fogadalmat 1934. augusztus 30-án tette le ugyancsak Szécsényben. A fogadalom szövege a következő: „Én N.N. Testvér, miután ezen fogadalmat a Rendünkben teendő egyszerű fogadalmakról szóló apostoli rendeletek szerint szándékozom letenni, fogadom és ígérem a mindenható Istennek, a boldogságos és mindenkoron Szűz Máriának, Szent Ferenc Atyánknak, minden Szentnek és neked Atyám, hogy az ünnepélyes fogadalom, törvényes idejéig megtartom a kisebb testvérek Reguláját, melyet Honorius pápa megerősített, élvén engedelmisségben, tulajdon nélkül és tisztaságban.”¹²

Kristóffal egy időben tettek fogadalmat: Takács József Tivadar,¹³ Tolnai István Agapit,¹⁴ Tátrai József Gyula,¹⁵ Kiss István József,¹⁶ Tamás Gergely Alajos,¹⁷ Zólyomi Imre Róbert,¹⁸ Kiss János Lajos,¹⁹ Füzér István Julián²⁰ és a laikus novíciusok: Unger János

11 Vándor Gotfrid: A Kapisztrán Szent Jánosról Nevezett Ferences Rendtartomány Kisapnevelésének története /1900-1968/. Kézirat. Budapest, 1980, 62-63.o

12 U.a. 66-67.o.

13 Született Kisvárdán (Szabolcs megye) 1912. március 26-án, örökfogadalmat tett 1937. szeptember 8-án, pappá szentelték 1938. június 29-én, 1974. június 27-én Budapesten hunyt el, Kisvárdán nyugszik.

14 Született Bátaszéken (Tolna megye) 1913. szeptember 1-jén, örökfogadalmat tett 1937. szeptember 8-án, pappá szentelték 1938. június 8-án, Bátaszéken hunyt el 1968. január 21-én

15 Született Kerekegyházán (Pest megye) 1914. november 7-én, örökfogadalmat tett 1937. szeptember 8-án, pappá szentelték 1938. június 8-án, lektor, jogi doktor, a rózsadombi Kapisztrán templom igazgatója, Budapesten hunyt el 1975. szeptember 20-án.

16 Született Szegeden (Csongrád megye) 1913. október 12-én, örökfogadalmat tett 1938. április 19-én, pappá szentelték 1939. január 8-án, hitoktató, a felosztatás után kályhászmester, Szegeden hunyt el 1972. május 16-án.

17 Született Öregcsertőn (Pest megye) 1915. szeptember 18-án, örök fogadalmat tett 1940. augusztus 30-án, pappá szentelték 1941. június 15-én, zeneszerző, karnagy, a Kapisztrán Kórus alapítója, börtönviselt hitvalló, 1967. augusztus 29-én halt meg.

18 Született Nézsán (Nógrád megye) 1915. november 21-én, örökfogadalmat tett 1940. augusztus 30-án, pappá szentelték 1941. június 15-én, börtönviselt hitvalló, Dunaföldváron hitoktató, 1970. december 20-án hunyt el Dunaföldváron.

19 Született Mezőkövesden (Borsod megye) 1917. február 20-án, örök fogadalmat tett 1940. augusztus

Erasmus,²¹ Gáspár István Vulmár,²² Gubica Ferenc Tamás,²³ Talpay László Firmusz,²⁴ Galambosi Imre Rizerrius.²⁵

Filozófiai hallgató Jászberényben²⁶

A rendtartományi káptalan határozatát követően 1934-től a gyöngyösi teológia mellett itt kezdték meg filozófiai tanulmányaikat a novíciátust elvégzett ferencesek: Szinger Tóbiás, Vállaji Ferenc, Lendvai Vince, Viszlói László, Lombos Libor, Waldberg Virgil, Horváth Helibert, Takács Teodor, Kariin Leontin, Ádám Arkangyal, Klempermayer Protáz, Frey Félix, Aurweck Agapit, Kiss József, Nagy Máriusz, Réti Menyhért, Trepák András és Kovács Kristóf. A házfőnök Luptovics Kolos (aki az ifjúság nevelésével már hosszú ideje foglalkozott), helyettese Galambos Imre (a budapesti egyetemen ekkortájt doktorált, de Löwen-ben is tanult), a házban élt még Smóling Imre katekéta, Kiss Szaléz a növendékek magisztere („1934. július 2-3-án a római Athenaeum Antonium által részemre előírt anyagból, a nevezett ferences egyetem rendi tanárai előtt, az univerzális filozófiából levizsgáztam s a rendi jog értelmében, Lector Provinciális lettem”²⁷), László Ákos magiszter (Római Szent Antal Egyetemen végzett), Sall Szilveszter magiszter, Dám Ince hitszónok. A laikus testvérek a rendház szolgálatában: Antal Imre, Fűtő Gergely, Veress Ferenc és Fekete Kasszián.²⁸ A

30-án, pappá szentelték 1941. június 15-én, a feloszlítás után váci egyházmegyei keretben, 1994-től Esztergomban élt, 2001. július 20-án hunyt el.

- 20 Született Héhalmon (Nógrád megye) 1915. május 30-án, örökfogadalmat tett 1940. március 25-én, pappá szentelték 1941. július 13-án, Rómában doktorált szociológiából, DeWitt-ben lelkigyakorlatos házat alapított és vezetett, az Amerikai Magyar Kommisszió vezetője, intenzív irodalmi tevékenységet folytató imádságos testvér, Mindszenty József bíboros életének kutatója, Budapesten hunyt el 2005. június 14-én
- 21 Született Putnokon (Abaúj-toma megye) 1904. szeptember 7-én, örökfogadalmat tett 1937. december 7-én.
- 22 Született Miskolcon (Borsod megye) 1909. augusztus 20-án, örök fogadalmat tett 1939. január 29-én, Miskolcon hunyt el 1989. április 16-án.
- 23 Született Tatárszentgyörgyön, (Pest megye) 1913. október 31-én, örökfogadalmat tett 1937. október 4-én, sekrestyén, portás, Bécsben hunyt el 1983. november 9-én.
- 24 Született Szegeden (Csanád megye) 1914. szeptember 15-én, örökfogadalmat tett 1938. október 4-én, a feloszlítás után a MÁV-nál dolgozott, majd a budai rendház ebédlőse volt, Budapesten hunyt el 2005. január 20-án.
- 25 Született Vókányon (Baranya megye) 1915. május 30-án, örökfogadalmat tett 1938. október 4-én.
- 26 Az 1239-ben Magyarországra érkező kunokat és jászokat a ferencesek térítették a keresztény hitre. Mivel eleinte folytatták a vándorló életmódjukat, ezért a ferencesek szintén velük vándoroltak. 1399-től IX. Bonifác pápa a ferences vándorapostolokat plébánosi jogokkal ruházta fel. A jászberényi rendház felállítását Hunyadi Mátyás király és Igali Fábián tartományfőnök kezdeményezte 1472-ben IV. Sixtus pápánál. Az Egri egyházmegyéhez tartozik, a templom titulusa a Jézus Neve (ünnepe január 3.).
- 27 Gépelt kézirat Egy el nem készült amerikai magyar lexikon (New Brunswick, 1941) gépelt kéziratából (Lelőhelye: Magyar Ferences Könyvtár). Lector Provinciális: nem doktori fokozat, nem licenciátus, de a rendi teológián taníthatott. Idézi: fr. Varga Kamill ofm: Élni Krisztust, megdicsőíteni életével az Evangéliumot, I. rész Kiss Szaléz ofm élete. Kézirat. Budapest, 2012. 10. o.
- 28 Tabula almae Provinciae Sancti Joannis a Capistrano Ordinis Fratrum Minorum S.P. Francisci in Hungaria, Pro anno Christi MCMXXXIV. Vác, 1934., 8-9. o.

pécsi rendház mellett itt volt „kisszeminárium”, ahová azokat az értelmesebb, esetleg szegény sorsú fiúkat vették fel, akikről feltételezték, hogy a papi vagy a szerzetesi hivatást választják. Ebben az esztendőben 8 gimnazista, egy hetedikes, és hét nyolcadikos élt a házban. Bár Kristóf Jászberényi volt, nem kapott helyet a kollégiumban.

Szaléz atya július 27-én Szécsénybe utazott, s a volt novíciusokkal július 29-én érkezett meg a rendházba. A berendezkedés után az első közös alkalom 6-án volt, amikor is csónakkirándulásra indultak a Zagyván. A tartományfőnök szeptember 10-én nyitotta meg a tanévet többek között ünnepélyesen elénekelve a Veni Sancte Spiritus himnuszt.

Szeptember 29-én tartották az utolsó őszi kirándulást, mely alkalommal „kihajóztak” a Kántor szigetre. Ezután a dolgozós hétköznapok, a tanulás ideje következett. A növendékek a következő tantárgyakat tanulták: ontológia, általános etika, racionális és experimentális pszichológia, metodológia, teodícea (természetes teológia), logika, alapvető dogmatika, pedagógia, történelem, patológia (egyházatyák történetének tudománya), általános morális.

November 8-án díszünnepélyt tartottak Boldog Duns Scotus János ferences tiszteletére, melyen részt vett Kele István dr. pápai prelátus, Ahsbasch belügyi államtitkár, dr. Fridvalszky Jászberény polgármestere, többen a város előljárói közül, valamint a ház tagjai. Az ünnepély műsora a következő volt:

P. Szaléz köszöntője

P. Engelbert: O doctor Subtilissime... Énekelte a növendékek énekkara

fr. Menyhért előadása: A ferences egyéniség érvényesülése B. Duns Scotus bölcséletében

fr. László ünnepi beszéde

fr. Protáz: Scotus diadala. Melodráma

P. H. Jabbi ofm: Si quis vestrum... énekelte a növendékek énekkara

A tartományfőnök zárszava.

November 24-én érdekes esemény tette színessé a hétköznapokat. Meglátogatta a rendházat Móricz Zsigmond író, aki megtekintette a kápolnát, klerikátot, majd beszélgetett a ház tagjaival.

Az advent, mikulás, karácsony elteltével kezdődtek a féléves vizsgák: január 3-4-én filozófiatörténet, 9-10-én logika és kritika, 15-16-én teodícea, 21-22-én pszichológia és biológia, melyeken a tartományfőnök és P. Antal elnökölt. A vizsgák után, március 6 és 13 között P. Angelusz tartotta a rendház, s a növendékek lelki gyakorlatát. Alig lett vége a lelki gyakorlatnak, 14-én a délutáni séta keretében kirándultak Felsőszentgyörgyre, ahol Főtisztelendő Kovács Mihály kanonok úr és Thuróczy falubíró fogadta őket nagy

vendégszeretettel. A második félévi vizsgák május 27-én kezdődtek meg ontológiából, majd június 3-4-én folytatódtak kozmológiából, 11-12-én történelemből, 18-19-én pedig szociológiából. Július 18-án a növendékek hozzáfekttek a klerikát kibővítéséhez, hogy Pécsről idekerülő VII. és VIII. osztályos gimnazisták is elférjenek. A munkát 30-án fejezték, melyet egy nagyszabású csónakkirándulással ünnepeltek meg a Zagyván. Persze a hallgatóknak ez csak egy kis felüdülést jelentett, mivel nem sokára különbözeti vizsgát kellett tenniük néhány tárgyból.

Augusztusban Kristóféknak útra kellett kelniük. Bejezve az egyéves filozófiai képzésüket, a gyöngyösi teológiai házba költöztek át. A krónikás így tájékoztat: „A volt filozófus testvérek kiröppentek. Nem volt nekik nehéz, mert az ajtó mindkét szárnyát kinyitottuk.”²⁹

A főiskola tanrendjéhez hozzátartozott a Boldog Duns Scotus János Önképzőkör, a növendékek itt bontakoztathatták ki egyéni képességeiket. Az adott évben minden növendék legalább háromszor szerepelt, de voltak olyanok is akik tíznél többször léptek a nyilvánosság elé. Ezzel egy időben legalább két dísz és egy nyilvános közgyűlést is tartottak, melyen a fiatalok beszédeket tartottak, felolvasták írásműveiket, költeményeiket, novelláikat, értekezéseiket, szavaltak, előadtak énekes műveket.

A filozófiai tanulmányok mellett igyekeztek más módon is képezni a növendékeket. A néhány évvel korábban elkészült kultúrházban Kiss Szaléz rendszeresen szervezett előadásokat, előadói esteket, kultúresteket. Például: 1934. december 9-én: Fekete Pál-Tobler János országgyűlési képviselő és P. Szaléz előadása a „Quadragesimo Anno” pápai enciklikáról. 1935. február 22-én gróf Széchényi György tartott előadást államtudományi kérdésekről; február 24-én Dr. Riesz Ferenc az OTI főtisztviselője szociológia témakörben tartott előadást; április 8-13-ig részt vettek a városi katolikus hét eseményein, ahol többek között meghallgatták Szaléz magisztert, aki a család és nevelés problémájával foglalkozott, valamint Dám Incét, aki a Temesvár Pelbártot méltatta 500 éves jubileuma kapcsán; április 13. dr. Mihelics Vid szociológus: A társadalomtudomány alapvető kérdései; május 19-én érkezett hozzájuk P. Kelemen és P. Lőrinc Berlinből, s az ottani helyzetről hallhattak előadást; November 3-10 szociális előadások...; November 25: Díszünnepély Szent Katalin tiszteletére. Ezeken az összejöveteleken a növendékek aktívan közreműködtek szavalattal, zenekari fellépéssel, vendégek fogadásával.

„A jászberényi kispapok liturgikus élete... részben a klerikátus kápolnájában, részben a

29 Jászberényi krónika. Magyar Umbria, XIII. évf. (1935) 3. szám. 96. o

rendi templomban, részben pedig a város plébánia templomában szolgálta a növendéke lelki életének kibontakozását. Jelentősebb alkalmakkor a szolnoki ferences szentegyházba is átjártunk asszisztenciák megtartására."³⁰

A kispapok rendelkezésére állt egy jó kézikönyvtár, melyet Luptovics Kolos rendezett nagy szakértelemmel. 1933 nyarán már készen állt a könyvtár, melyet néhány kisebb földszinti helyiségből alakított ki. A teremben új, azonos kivitelű s az egész termet körülfogó könyvvállványzatot készíttetett. A könyveket igyekezett bekötetni. Kiss Szalézzal együtt pedig a kor legfontosabb folyóiratait, könyveit be is szerezték.

Teológiai hallgató Gyöngyösön³¹

A házfőnök és templomigazgató Kováts Rajmund, helyettese a Löwenben tanult Karácsonyi Aladár teológiai tanár, Plischka Norbert tanár, Kalmár Özséb dr. teológiai tanár, Szalay Szalvátor teológiai tanár-könyvtáros, a Jeruzsálemi Biblikus Egyetemen végzett Horváth Zsigmond dr. teológiai tanár, Thun Albin hitszónok, Návay Rogeriusz hitszónok. A ház szolgálatában lévő laikus testvérek: Mőzl Simon, Bedők Didák, Uhl Jób, Lakner Celsus, Fekete Cassián, Cseh Kasztus, Kovács Benno, Bujdosó Kalliszt, Guzsvány Memnon, Zsámboki Zénó, Fritz Florus; a klerikus növendékek: 4 negyedéves, 8 harmadéves, 11 másodéves, 17 elsőéves: köztük Kristóf: összesen 59 fő. Az következő évben a végzősök elmentek, újabb laikus testvérek és újabb elsőéves teológusok érkeztek, így a ház létszáma 68 főre változott.³² 1938-ig tanárai voltak még: Dám Ince és a bécsi egyetemen végzett dr. Sebestyén Szaniszló.

Kováts Kristóf és növendéktársai megérkezésük és elrendezkedésük után augusztus 13-án mátrai kirándulással kezdték meg a környék felfedezését. Visszafelé kipróbálták a kisvasutat is.

„Aug. 22-29. Nagy lelkigyakorlat. Ft. P. Varga Iréneusz dévai házfőnök lelkesített bennünket tüzes, lélekhez szóló, tömör beszédeivel. Biztos kézzel vezetett bennünket a Boldogság-hegy serpentinjén. Hálás szívvel mondunk köszönetét az Úrnak kedves lelkigyakorlat vezetőkért és kérjük, hogy áldja meg őt és minden munkáját.”³³

30 Vándor Gotfrid: A Kapisztrán Szent Jánosról Nevezett Ferences Rendtartomány kispapnevelésének története (1900-1968). Kézirat. Budapest, 1980, 87.0.

31 Az Egri Egyházmegyéhez tartozó Gyöngyösre az első ferencesek az 1300-as évek elején érkeztek, a templom legrégebbi részei a 14. század során készültek el. Az adományozók Szécsényi Farkas és a Bánffy család voltak. A templom titulusa Mária látogatása Erzsébetnél (ünnepe: július 2). A hittudományi főiskola 1911-ben került ebbe a kolostorba

32 Tabula almae Provinciae Sancti Joannis a Capistrano Ordinis Fratrum Minorum S.P. Francisci in Hungaria.

1935, 1936, 1937.

33 Életünköl. (Magyar Umbria, IX. évf. (1935) 3. szám. 95.0.)

Szeptember 14-re elkészül az iskolai helyiségek, szobák felújítása, megérkeztek az új padok és megkezdtek az oratórium átépítését is. A növendékek számának növekedésével a gyóntatófolyosó fölé, az első emeleten kellett új kápolnát tervezni.

A tanulóév beosztása hasonló nézett ki a jászberényi studiumházéhoz. A preaprációk, vagyis a vizsgák január 7-24-ig zajlottak: dogmatika, morális, egyháztörténelem, patológia. Február 26-án P. Ince vezette az éves nagy lelkigyakorlatot, aki a szombathelyi mariánus teológiai házból érkezett. Lelkigyakorlatában kiemelte a szabály, a fogadalmak, az ima, a szentek tisztelete, a szent kereszt szeretete fontosságát.

Az 1936-37-es esztendő is szokott rendben folytak. 1937. június 5-19-ig megvoltak a rendes évi preparációk dogmatikából, ószövetségi Szentírásból, egyházjogból. Ezt követte 19-25-ig a klerikát és a ház éves lelkigyakorlata, melyet P. Horváth Domonkos székesfehérvári ferences vezetett. Június 26-án Főtisztelendő Kriston Endre segédpüspök érkezett Egerből, és feladta a tonzúrá³⁴ Kristófnak és társainak: Henrik, Gilbert, Kerény, Szerén, Rémig, Flavius, Lukács, Gedeon, Teodor, Félix, Agapit, Máriusz, Gyula, Gyárfás, Pacifik, Gratus és Richárd, majd 27-én két kisebb papi rendet: ostiáriust és a lectorátust.³⁵

Szeptember 8. „Szép ünnepre virradt az egész ház. A reggeli szentmise keretében tették le ünnepélyes szerzetesi fogadalmakat Ft P. Provinciális megbízásából a házfőnök-magiszter kezébe: Kristóf, Henrik, Gilbert, Kerény, Szerén, Rémig, Falavius, Lukács, Gedeon, Teodor, Félix, Agapit, Máriusz, Gyula.”³⁶

Október 31. „...Az első két kisebb rendet felvette fr. Menyhért, a másik két kisebb rendet pedig Tivadar, Agapit, Máriusz, Gyula és Kristóf testvérek.”³⁷

December 19-én Kriston Endre segédpüspök úr az egri érseki szeminárium kápolnájában subdiakónussá szentelte Kristófot és társait: Tivadart, Félixet, Agapit, Máriuszt és Gyulát.

Január 7-8-án megkezdődtek a félévi vizsgák, először Szentírásból, 14-15-én

34 „A latin tondeo, 'lenyír, levág' igéből; hajkorona: klerikusok és szerzetesek fején hajkivágás, az Istennek szentelt élet jele. Régi nevén pilis, capucium fedte. A tonzúra ünnepélyes fölvétele a klérus tagjává tett, de nem tartozott a kisebb rendek közé.” Magyar Katolikus Lexikon XIV. kötet, Szent István Társulat, Budapest, 2009, 160.o.

35 Kisebb rendek: „A II. Vatikáni Zsinat előtt úgy tekintették az egyházi rend szentségét, mely négy kisebb rendre és négy nagyobb rendre tagozódik. A kisebb rendek közé számított az ostiarius (ajtónálló), a lector (felolvasó), az exorcista (ördögűző), és az acholithus (gyertyavivő). A nagyobb rendek a szubdiakonátus, a diakonátus, a präsbitérátus (papság) és az episcopátus (püspökség) voltak. VI. Pál pápa 1972. augusztus 15-én kelt Ministeria quaedam apostoli levelével a kisebb rendek közül csak a lektor és acholithus szolgálatát tartotta meg, a többit megszüntette.” Verbényi István: Liturgikus Lexikon. Budapest, 1988, 128.o.

36 Historia Domus Gyöngyösiensis, 1937. szeptember 8. (Magyar Ferences Könyvtár és Levéltár)

37 U.o. 1937. október 31. (Megjegyzés: exorcista, acholithus.)

dogmatikából, 21-22-én morálisból, 28-án pedig katechetikából, liturgikából, és ékesszólástanból.

Március 27-én Egerben Kristófot és társait Kriston Endre püspök úr diákónussá szentelte.

Az egész országot lázba hozta a XXXIV. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus. Május 22-én volt az Alsóvárosi Kultúrházban az egyházközség hivatalos eucharisztikus ünnepe, melyen a növendékek is részt vettek. Az ünnepi beszédet fr. Menyhért V. éves teológus mondta. A többiek előadták Wilhem Penter S.J.: Maryres Christi c. misztérium játékát, melyet fr. Gilbert fordított. A növendékek és a magiszter 27-én utaztak Budapestre, hogy jelen lehessenek a Hősök terén lévő szentségimádáson, 30-án tértek haza. Szintén a kongresszushoz kapcsolódó esemény - a növendékek legnagyobb öröme -, hogy a generális felmentette őket a vizsgák alól.

A tanításhoz a világszerte közkedvelt könyveket használták.³⁸ A diákoknak rendelkezésre állt a rendház nagykönyvtára, mely 10000 kötetet, köztük 92 ősnymtatványt, 89 régi magyar nyomtatványt, több ősi magyar nyelvemléket, 39 kötet kéziratot, számos térképet és metszetet foglalt magába. Emellett volt egy saját studiumi könyvtárunk is, melyben a legfrissebben megjelent könyvek voltak találhatóak, évente kb. 150-200 kötettel gyarapították. Ezenkívül 51 folyóiratot (bel és külföldit egyaránt) is járattak rendszeresen. Ezeket a növendékek rendszeresen használták, ezt tükrözi a Szent Bonaventúra Egyházirodalmi Iskola aktív tevékenysége, illetve az előadásokat megjelentető Magyar Umbria folyóirat. Kristóf is tartott néha előadást, két cikke meg is jelent a folyóiratban. Az önképzőkör könyvtárosi szolgálatát is rábízták 1937. december 31-én. A főiskolára rendszeresen meghívtak kül- és belföldi vendégelőadókat. Nagy gondot fordítottak a kispapok zenei nevelésére, mindig hívtak szakelőadókat (például Szabó Polikárp ferencet, aki Budapesten, Bécsben és Rómában folytatott zeneakadémiai tanulmányokat). Több kispap tanult orgonálni, s a tabulákban szerepelt a neve mellett: „orgonista”. A kispapoknak volt alkalmi zenekara is, mely hegedűsökből, brácsásokból, gordonkásokból, bőgősökből, fuvolásokból és klarinétosokból állt, és mellyel időnként, nagyobb ünnepeken, előadásokon fel is léptek. Gyakran szerveztek vegyes karokat a kispapokból és a város fiatalságából. Egyes növendékek pedig betanították az ünnepélyes zsolozsmákat, liturgikus énekeket.

38 Szentírástudományhoz P. H. Höpfl Kompendiumát és Simon Prado C.SS.R. Praelaciones Biblique ad usum Scholarum kötetét, dogmatikához Tanquerey Synopsis Theologiae-t, erkölcsstanhoz H. Noldin S.J. Summa Theologiae Morális kötetét, jogtudományban Stephanus Sipos Enchiridon Juris Canonici könyvét. A tanárok saját jegyzeteket is készítettek, melyeket a Kapisztrán provincia váci nyomdájában nyomtattak ki:

Minden kispapnak folytatnia kellett a latin nyelv tanulását, hiszen a liturgiában, a szakkönyvek olvasásában nélkülözhetetlen volt. Ezenkívül tanultak egy-két más idegen nyelvet is, ami igen hasznosnak bizonyult elsősorban azok számára, akik tanulmányaikat külföldi egyetemeken fejezték be.

„A magiszterek a papnövendékek lelki életének irányítói, akikhez ehhez az alapot az évtizedeken át kibontakozott életrend biztosítja... A hajnal első és az est utolsó órái az istené és a léleké voltak. Korán fél 5 órakor ébresztették a levitákat. A reggeli tisztálkodás után nyáron a templom kórusára, télen az oratóriumba mentünk, s a papi lelkiséget alakító és élesztő kegyelmekért könyörögve részt vettünk az elmélkedésen, a zsolozsmán, a szentmisén és a szentáldozáshoz járultunk. Délelőttünket a tanításnak, délutánunkat pedig a tanulásnak szenteltük. Naponta háromszor étkeztünk. Az ebédet követő felüdülés percei után elvégeztük a vesperást és a completoriumot, vacsora előtt pedig a matutinumot, a laudest, valamint az elmélkedés második részét. Este fél 9 órakor a rendház valamennyi tagja, a templom szentélyében, esti imára gyülekezett, majd az előljáró áldásával nyugovóra tértünk. A heti rend sajátos eseményei a következők voltak: a szerda délutáni séta,... a szombat délutáni nagytakarítás, a szentgyónás, a kéthetenként tartott önképzőköri gyűlés... Rendszerint szombaton délután hallgattuk meg magisztereink hit exhortációit is. A vasárnapi életrendünk is igen tömörnek bizonyult. A reggeli közös elmélkedés elmaradt, helyette a 9 órás ünnepi szentmise prédikációján vettünk részt... melyen asszisztáltunk. 14 órakor a vesperás és a completorium egy-egy tetemes részét énekeltük. Délutánra a tanulás maradt... A havi rendből az elsöpénteki rekollekciós, lelkigyakorlatos napot említhetjük meg... az esztendő rendjét egyházunk liturgiája és főiskolánk tanulmányai szabályozták... Január és július első napjaiban a hirdetőablára függesztették ki a praeparatio, az előkészületi hetek napirendjét és a vizsgák idejét. E két hónapban a tanítás szünetelt, csak tanultunk és vizsgáztunk.”³⁹ A végzős hallgatók rendszeresen tartottak próbapredikációkat a félévi vizsgák után. A déli és az esti étkezések alatt, az asztali olvasmányokat végző klerikus helyett egy-egy növendék ment az ebédlő szószekére és tartotta meg a prédikációját. A sorozat végén - szaktanár vezetésével - kielemezték a beszédek, útmutatásokat, bátorításokat kaptak.

Minden esztendőnek fontos eseménye a rendház életében az éves lelkigyakorlat. Erre országszerte ismert hittudósokat, kiemelkedő lelkiéletű papokat hívtak. A rendház tagjainak, így Kristóf életére a következő személyek voltak hatással: 1935-ben Varga Iván dévai ferences házfőnök, 1936-ban P. Takács Ince a szombathelyi ferences teológia magisztere,

39 Vándor Gotfrid: A Kapisztrán Szent Jánosról Nevezett Ferences Rendtartomány kispapnevelésének története (1900-1968). Kézirat. Budapest, 1980. 124-127.0.

1938-ban P. Siska Á. István jezsuita, 1939-ben Szalai János domonkos.

A munka és imádság mellett szükség volt felüdülésekre, szórakozásokra is. Ezt szolgálták a szerdai séták, mátrai kirándulások, más rendházakba való látogatások. A különböző rendházakban tanuló növendékek mindig szívesen emlékeztek a gyöngyösi kirándulásokra, különösen a Sárhegy és a Bene felé vezetőkre. „Mátrai utainkon P. Norbert volt a vezetőnk, felszerelve a szakértő turista minden kellékével és műszerével. Kora hajnalban elvégeztük a papi imádságokat, és bemutattuk a szentmiseáldozatot. Öt órakor már gyalogosan a mátrafüredi úton haladtunk... Utánunk jött Jancsi (szamár, kordéval, élelemmel, szakácsfelszereléssel)... A Gyökeres-forrásnál elfogyasztottuk szafaládé-reggelit. Aztán felkapaszkodtunk a Kaparóházig, ahol letáboroztunk. A szakácsok ebédhez készülődtek, mi pedig ebédig megjártuk a Kékestetőt, a Saskót vagy Pisztrángost, volt aki - ebéd nélkül - a Csevicét vagy a Galyatetőt. - Ebéd után mindenki fáradt volt, pihenés következett, majd a legnehezebb rész: újból 14 kilométer hazáig.”⁴⁰

„Június 27. Ordináció... papszentelés... Van-e ennél nagyobb esemény egy kierikát életében? Nem is lehetne! S ez a nap még azzal is nevezeteskedik a krónikában, hogy úgyszólván majdnem az egész kierikát kapott ordinációt és az összes rendek sorra jöttek. Előző este már Kriston Endre püspök úr Óexellenciája feladta Fr. Klárusznak és Fr. Guidónak a tonzúrát, Szerén, Gedeon, Flávius, Lukács, Richárd, Gyárfás, Pacifik és Grátusz testvérek pedig a második két kisebb rendet vették fel. Colecta után Fr. Menyhért a subciaconatust, majd Fr. Félix a szent diakonatust kapta fel. Azután felharsant az archidiákonus várva-várt szólítása: Accedat, qui ordinandi sunt ad presbyteratum... Amuldus Tonigold, Methodus Sípos, Teodorus Takács, Agapitus Marius Nagy, Julius Tátrai, Christoforus Kovács. S jöttek a szent pillanatok., szent olajáradás... boldog percek... zúgó Szentlélekjárás... ahogy elütötte a toronyóra a hetet, már hét pappal gyarapodott a megváltás szolgálatának hős csapata. Papok lettek! ... Június 29. Újmiséseink ma mutatták be első szentmiseáldozataikat a fölséges Istennek. Még pedig P. Arndold Pasaréten, P. Metód Nyírbátorban, P. Tivadar Kisvárdán, P. Agapit Báticaséken, P. Máriusz Kisújszálláson, P. Gyula Kerekegyházán és P. Kristóf Jászberényben.”⁴¹ Kristóf azonban nem 29-én misézett Jászberényben, hanem néhány nappal később. így tájékoztat minket fr. Létusz: „Július 3. Nagy szeretettel vártuk primíciás testvérünket, P. Kovács Kristófot, aki szülővárosában mondta első szentmiséjét. A gyönyörű percek meghatottak bennünket, hiszen mi is oda készülünk az oltár elé. Bartók második miséjét énekeltük a misén. Főt. Kolos defmitor atya volt a szónok. Forró szívvel kértük az

40 U.a.138-139.o.

41 Magyar Umbria, XII. évf. 3. szám, 1938. 122.o.

Örök Főpapot, hogy primíciás testvérünket segítse és gyámolítsa nemesen vállalt hivatásának útjain."⁴²

Július 5-én nagy ünnepet tartott Gyöngyös városa, melyen részt vettek a növendékek is. Megékezt a Szent Jobb. A rendház tagjai teljes létszámban kivonultak, a teológus növendékek karingben álltak sorfalat, délután 3 órakor ők vezették az ünnepélyes zsolozsmát. Ennek végeztével ünnepélyes körmenetben kísérték vissza az állomásra István király ereklyéjét, útba ejtve a rendházat is, ahol P. Karácsonyi Aladár magiszter tartott ünnepi beszédet.

Rozsnyón⁴³

Kovács Kristófot 1939-ben Rozsnyóra helyezték, ahol hitszónok, a laikus testvérek gyóntatója és a házi tanács tagja lett. A ház tagjai Szűcs Szolánói Ferenc prézes, provinciái titkár, hitszónok; Fipip Urbán; a ház szolgálatában álló laikus testvérek: Szlancsik Hubert, Piánk Protáz; valamint a jelöltek: Tisza Mihály és Rákay Adalbert.⁴⁴ Az itt tartózkodásáról nem sokat tudunk, mivel sajnos a ház História Domusa elveszett, és az Országos Széchenyi Könyvtárban sem található erre az időszakra vonatkozó helyi egyházi lap.

Pécsen⁴⁵

A következő évben, 1940-ben Pécsre helyezték, ahol hitszónoki és gyóntatói megbízást kapott. Ez időben a házfőnök Ördögh Alfonz, helyettese Dallos Diómét, a házban lakik meg Ungváry Antal gyóntató, Árvái Agnellus hitszónok-gyóntató, Varga Vitái hitszónok-gyóntató, Nagy Konstantin hitszónok-gyóntató, Szabó Leopold hitszónok-gyóntató, a kollégium magisztere, Tátrai Gyula hitszónok-gyóntató. A ház szolgálatában dolgozó laikus testvérek: Kiss Ferenc, Nagy Kanizsai Martin, Szászdy Krizológ, Fekete Kasszián, Halász Flaviánusz, Serfőző Nikánor, Golenkó Gallus, Gázó Máté, Tóth Parménusz, Sztopka Geminusz, Dömötör Longinus, Weidinger Villebaldusz, Pintér Peregrin és Tátrai

42 U.o. (Megjegyzés: Bár Bartók Béla kezdetben katolikus volt, később a protestáns egyházakhoz csatlakozott, majd unitárius lett. Nem írt egyetlen misét sem!)

43 A rozsnyói rendház a trianoni békediktátumig működött, majd 1938-tól foglalhattuk el «metéltén 1938. november 2-án a bécsi Belvedere palotában kihirdették az „első bécsi döntést”. Magyarország 11.925 km²-rel és közel 1 millió lakossal gyarapodott, ennek 86,5%-a volt magyar nemzetiségű. Visszakerült az országhoz Kassa, Rozsnyó, Ungvár. Munkács, Beregszász, Rimaszombat, Érsekújvár, Komárom, Léva és Losonc.

44 Tabula almae Provinceae Sancti Joannis a Capistrano Ordinis Fratrum Minorum S.P. Franc.sc. in Hungana, Pro anno Christi MCMXXXIX. Vác, 1939,20.o.

45 Az első testvérek 1248-ban érkeznek Pécsre a Korogyi család támogatásával. A XIV. században épült fel az első templom. A XX. század elején kisseminárium működött a házban, ahol másfél ezer gyermek hitoktatásával foglalkoztak. A Pécsi Egyházmegyéhez tartoztak. Több laikus testvér az oltárépítő közösségben dolgozott.

Eventiusz.⁴⁶

A rendház közösségének életét nagyban nehezítette, hogy július elsején a kolostor egy részét (kollégium) elfoglalták a katonatisztek. A katonai behívások egyre nagyobb méreteket öltöttek, a templom egyes dolgozóit is behívták, s ház dolgozói egyre kevesebben egyre több munkát végeztek. A háztörténet jegyzője megjegyzi, hogy az „oroszlányok napok óta magyarok rövid időn belül találkozunk Bukarestben! Hírt közli világgá. Úgy látszik belekeveredtünk a háborúba.”⁴⁷

Augusztus végén tartották meg a tartományi káptalant, melyen Ungváry Antal utóda a Rómából hazatérő Schrotty Pál lett. Ekkor készül el az új tabula, mely szerint Kristófit Pécsre helyezte a definitórium. Érdekesség azonban, hogy a Pécsi Rendház História Domusában egyetlen szó sem szerepel Kristófról. A Tabulát teljes egészében bemásolta a jegyző, de ebben nem szerepel Kristóf neve. S a későbbiekben sem írnak róla semmit, sem azt hogy megérkezett, sem azt, hogy elköltözött! Erre a kérdésre nem találtam meg a választ!

Kassán⁴⁸

Az bizonyos, hogy 1941-ben Kassára került hitszónok-gyóntatónak és tagja lett a házitanácsnak is. A ház vezetője Füredi Lőrinc, hitszónok-gyóntató, a III. rend igazgatója, Kónig Anaklét a helyettese, aki hitszónok-gyóntató is, valamint a laikus testvérek buzdítója és Zachar Róber hitszónok-gyóntató; a ház szolgálatában állnak a laikus testvérek: Piánk Protáz és Szalncsik Hubert.⁴⁹

A rendháznak berendezett épület nem volt ideális, erről P. Király Anaklét így tájékoztatta a Provinciálit: „Új lakásunk rosszabb az elsőnél. Földszintes szobákban lakunk, az ablakok olyan alacsonyok, hogy nem lehet őket kinyitni, mindenki belát; levegőnk nincs. Ketten lakunk egy szobában... Nem tudom egy új ember hogy szokná meg. Kristóf az ebédlőben tanyázik és alszik; ő is állandóan meg lesz zavarva. Én meg a szakáccsal... Meghozzuk az áldozatokat abban a reményben, hogy nem tart olyan soká.”⁵⁰

P. Kristóf pedig a következőket írta a helyzetükről a tartományfőnöknek: „Nehéz,

46 Tabula almae Provinceae Sancti Joannis a Capistrano Ordinis Fratrum Minorum S.P. Francisci in Hungaria, Pro anno Christi MCMXL, Typis Kapisztrán-Nyomda Vác, 1940, 8-9.0.

47 A Pécsi Rendház História Domusa III. 157.0. (Magyar Ferences Könyvtár és Levéltár)

48 Kassa két rendházzal új alapításként jelent meg 1938-ban. Kristóf a Kovács u. 35-beli rendházba került, aminek Patavinai Szent Antal volt a titulusa. A másik rendházunk - Kassa II. - a Fischer-Kolbe Ágoston utca 29-ben kapott helyet és Mária, a béke királynéja titulust viselte. A Szent Antal templomot 1940. december 29-én emelte dr. Madarász Viktor megyéspüspök plébánia rangra, első plébánosa P. Návay Kapisztrán ofm. Sajnos a kassai rendház História Domusa is ismeretlen helyen van. A Kassai Lapok csak a plébánia életéről ad információt, Kristófról nem találtam semmit sem.

49 Tabula almae Provinceae Sancti Joannis a Capistrano Ordinis Fratrum Minorum S.P. Francisci in Hungaria, Pro anno Christi MCMXLI. Vác, 1941. 18.0.

50 Király Anaklét 1942. szeptember 7-i levele Schrotty Pál provinciálishoz. (MFKL 1942/2582.)

nagyon nehéz itt minálunk az élet. Amint méltóztatott látni, nincsen szerzetesi állapotunkhoz megfelelő lakásunk. Nincs egy nyugalmas percünk, és megpihenésre alkalmas helyünk. Viszont a hívek és az iskolák a végsőkig igénybe vesznek bennünket. Hárman teljesen nyakig vagyunk a munkában és már nem bírjuk tovább az iramot, amelyben nincs soha megállás. Nem egy fél napi, hanem egy órányi pihenők is alig akad... Normális keretek között nagyon szívesen elvégzem a rám jutó munkát, de itt mindenkinek több van az elbírhatónál. ... Ha már a helyzetünkön nem lehet egyenlőre segíteni, legalább rajtunk az embereken szíveskedjék könnyíteni. Méltóztassék egy atyát küldeni, akivel megoszthatjuk a munkát, és a nyomorúságot is."⁵¹ A tartományfőnök válaszelevelében kifejtette, hogy egyenlőre - különösen a közelgő karácsonyi ünnepek miatt - nem tud segíteni, de keresi a megoldást.⁵²

A tartományfőnök embert küldeni nem tudott, de megpróbál Kristófnak valami tanulmányi szabadságot engedélyezni. P. Lőrinc házfőnökkel való beszélgetés után, valamelyik tanulmányi kolostort kérte kijelölni tartózkodási helyül. Kristóf levelének harmadik pontjában írta: „Kassán bizony nagyon nagy baj lenne, ha úgy elmennék, hogy senki sem jönne helyettem. Legjobb megoldás a következő: Az egyetemen a tanulás úgy is csak októberben kezdődik, addig amíg odaleszek P. Jusztin jönne le Kassára. Tökéletesen tudótul... Az útlevel megszerzésére is törekszem. Ha megadják nagyon örülök! Kell a belügy- és a hadügyminisztérium engedélye.”⁵³ Schrotty Pál provinciális válaszából tudjuk, Eperjes, vagy Pozsony jött volna számításba Kristóf áthelyezése kapcsán, azonban egyik sem valósult meg!⁵⁴

Kristóf 1942-ben ismét kéri a provinciálist, hogy helyezze el a kassai rendházból. Szerinte az ott élő testvérek egy része nem szeretne a magyar provincia tagja lenni, hanem egy önálló szlovák őrség megteremtésének lehetőségén fáradoznak.⁵⁵ A tartományfőnök válasza július 23-án: „Levelét, melyben a kassai helyzetről értesít, érdeklődéssel olvastam. Hozzávetőlegesen eddig is ismertem a dolgokat, de az Ön aggályait is tudomásul veszem. A szükséges lépéseket alkalmas időben megteszem. Arra azonban szeretettel kérem, maradjon nyugodtan a helyén s dolgozzék tovább is...”⁵⁶

51 P. Kristóf levele Schrotty Pál tartományfőnöknek, Kassa, 1940. december 6. (MFKL 1783/1940)

52 A tartományfőnök levele Kristófnak, Budapest, 1940. december 13. (MFKL 1783/1940)

53 Kristóf levele a Schrotty Pál tartományfőnöknek, Kassa, 1941. július 12. (MFKL, 1840/1941)

54 Vö. Schrotty Pál tartományfőnök levele Kristófnak, Budapest, 1941. július 14. (MFKL, 1840/1941)

55 Kovács Kristóf levele Schrotty Pálnak, Kassa, 1942. július 15. (MFKL, 2094/1942.)

56 Schrotty Pál válasza Kristófnak, Budapest, 1942. július 23. (MFKL, 2094/1942.)

Debrecenben⁵⁷

1943-ban Debrecenbe került hitszónoknak és gyóntatónak. Mivel itt egy újonnan alakult rendház és plébánia volt ekkoriban, ezért igen érdekes és izgalmas helyzetben találta magát.

„Szent Ferenc fiai még e hónapban immár harmadszor telepednek le Tiszántúl fővárosában, Debrecenben. Igen jelentős eseménye ez a háborútól és a tengernyi bajtól megpróbált magyarságnak. Ünnepe a magyar katolicizmusnak. Talán nem túlozzuk a dolgot, ha jobb jövőnk egyik hajnalcsillagának tekintjük ezt a letelepedést. Vajon miért? Egyszerűen azért, mert a történelem tanúsága szerint minden debreceni letelepedésünket egy-egy békésebb kor, építőbb szellem jellemzi. Háborús időben telepedtek le őseink, a béke munkásai és letéteményesei.”⁵⁸

A trianoni szerződés Magyarországot, és vele együtt a magyar egyházmegyéket is feldarabolta. Debrecen városa és vonzáskörzete a Nagyváradi Egyházmegyéhez tartozott. A püspöki központtal nagyon nehéz volt tartani a kapcsolatot. Debreceni adminisztrátorrá Lindenberger Jánost nevezték ki 1919-ben, később pedig dr. Bánáss László apostoli vikárius helyettesítette a nagyváradi püspököt. Ebben az időben a városban egyetlen plébánia volt. Igaz, hogy a katolikusok kisebbségben voltak, de így is túl kevés volt a lelkipásztorok száma, mivel nagy terület ölelt fel és sok ember tartozott ide. Lindenberger János elhatározta, hogy Nyilastelepen és Csapókerten templomot építtet és oda hívja a ferenceseket, a felállítandó Szent László plébániára pedig a domonkosokat. A területek nagyságára és lelkipásztori ellátatlanságára illusztrációképpen álljon itt két korabeli cikk az Új Emberből és a Kis Újságból:

„Ilyen hatalmas területű plébánia szinte alig van Magyarországon. Szinte hihetetlen, de 'Sy területén a homokos debreceni tanyavilágon keresztül 25 percig robog a gyorsvonat. Kínai arányok! ...Had' villantsak fel egyetlenegy képet. Az egyik ferences atya mesélte el...*(P. Faddy Othmár ofm - szerk.)* Megérkezésük után nem is a legtávolibb tanyáról beállított hozzá egy 19 éves leány. Mert meghallotta, hogy idevetődtek a barátok.

- Katolikus vagyok tiszteletes úr, keresztelő miatt jöttem.

Szent Ferenc fia rámosolygott a leányra és megkérdi, hol a kisbaba.

4. Hát én lennék — válaszolja a jól megtermett lány. — Körösztljön meg plébános

57 Az első testvérek 1332-ben érkeztek Debrecenbe a Péterfia család támogatásával. A századok folyamán kétszer kétszer vált lakatlanná a kolostor. Az 1942-es alapítás így a harmadik letelepedésünk. A templom titulusa Szent István király.

58 Kiss Szaléz: Újból Debrecenben. Magyar Barát. Ferences Közlöny.1942. szeptember 15. XXII. évf. 9.sz. 135- 136.0. Idézi: fr. Varga Kamill ofm: Élni Krisztust, megdicsőíteni életével az Evangéliumot. II. rész P. Kiss Szaléz művei, Kézirat, Szeged, 2012, 140-142.o.

úr, mert nemsokára férjhez megyek.”⁵⁹

Debrecen körül a kertvárosi részek óriási iramban népesedtek be. A ferencesek kapták a Nyilastelepet: itt a MÁV-nak volt javító üzeme, melyben 2500 fő dolgozott. A MÁV a templom építéséből is kivette részét, ezért a templom homlokzatán egy vasúti jelvény vasúti kerék volt látható. (Az 1944-ben bevonuló oroszok leverték, mondván biztos fasiszta jelkép.)

A Szent Anna templom új plébánosát, dr. Bánáss Lászlót 1942. július 2-án iktatták be,. Felolvasták dr. Schefler János szatmári püspök, nagyváradai egyházmegyei apostoli adminisztrátor iratát a debreceni egyházközség három részre osztásáról.

A domonkos és ferences plébániát 1942. október 2-án foglalták el, ekkor iktatták be plébánosokat. A pályaudvaron Dr. Bánáss László esperes és Wolfinau József világi elnök köszöntötték a megérkező ferences és domonkos atyákat. Bánáss László prépost 9 órakor ünnepélyes szentmisét celebrált a Szent Anna templomban. Ezt követően Kopasz Árpád, a Theresianum igazgatója felolvasta az új plébániák felállításáról szóló püspöki dekrétumot, majd az új plébánosok letették a plébánosi esküt. A délután folyamán a nyilastelepi Szent István plébánián Pálmay József káplán - a telepi hívek addigi vezetője - fogadta a bevonuló ferenceseket Schrotty Pál tartományfőnökkel és Szaléz plébánossal.

Az első időszakban a Száraz Ferenc utca 10 szám alatt volt a kolostorunk, mely a templomtól messze, nehezen megközelíthető helyen állott. Az adásvételi szerződést Szaléz atya 38. születésnapján írta alá, 1942. július 27-én. Itt szűk 10 hónapot élt a közösség. Később került át a rendház a templommal szembelevő ingatlanba: Vámospércsi utca 8 szám alá. Az újjáalakuló rendház első vezetője Kiss Szaléz, helyettese Krupa Kolumbán hitszónok-gyóntató, a játszótér vezetője, Tóth Benjámín hitszónok-gyóntató. Később ide került Kristóf, aki szintén hitszónok gyóntató lett.⁶⁰ A ház szolgálatában álló laikus testvérek: Talpay Firmusz és Vajas Vivald. Másik rendházunk a „Debrecen II”, melyet 1943. október 31-én, dr. Bánáss László prépost áldott meg, a Csapókerben volt, Mikes Kelemen utca 8 szám alatt, a titulusa Jézus Szíve. A debreceni katolikus újság így ír ezekről az eseményekről: „Debrecen katolikus élete ismét gazdagabb lett. Október 31-én, Krisztus Király ünnepén nagy papi segédlettel megáldotta dr. Bánáss László prépost a Csapókerben kicsi rendházunkat. P. Sebestyén Szaiszló és P. Kovács Kristóf, valamint fr. Vajas Vivald kezdték meg ott jó híveink nagy öröme az intenzív lelkipozítást... Csapókerben minden nap két szentmise

59 Kolozs Pál: Plébánia, amelynek területén 25 percig robot a gyorsvonat; Új Ember, 1948. április 25. 5.o. Idézi: Varga Kamill: Élni Krisztust, megdicsőíteni életével az Evangéliumot, I. rész P. Kiss Szaléz élete, Kézirat Szeged, 2012, 26.o.

60 Tabula almae Provinceae Sancti Joannis a Capistrano Ordinis Fratrum Minorum S.P. Francisci in Hungaria, Pro anno Christi MCMXLIII, Vác, 1943, 29-30.o.

van: 7 és 9 órakor, vasárnap és ünnepnap pedig három: fél 8, fél 10 és fél 12. Vasárnap, kedden és szombaton 5 órakor litánia. Az új atyák az első szent karácsonyt szeretnék lelkileg is felejthetlenné avatni. Ezért az ünnep előtt háromnapos előkészületet tartanak a kistemplomban, mégpedig 21, 22 és 23-án délután szentbeszéddel és 24-én közös szentáldozással.⁶¹ November 4-én tudtak először ott aludni a testvérek: Sebestyén Szaniszló házfőnök, Kovács Kristóf káplán, és Vajas Vivald testvér a rendház szolgálatában. A rozoga ház Ory Lajos református iskolai tanár korábbi lakása volt, négy egymásba nyíló szobából állt, valamint egy melléképületből, melyet alsókonyhának használtak. Később ezt az épületet lebontották és helyére új konyhát építettek. A város 1944 nagyszombat éjszakájától kezdve volt kitéve légi veszélynek. Június másodikán bombázták először. Kristóf atya és testvérek ezt a fél 10-kor bekövetkező katasztrófát az udvaron lévő futóárokban vészték át.

A plébániához tartozott tizennégy tanyai csoport.⁶² Sokan éltek szegénysorban-nyomorban. Egy év alatt 18.000 pengő segélyt, támogatást osztottak ki, részben a főplébánia, részben a rend a budai rendház támogatásával, több színvonalas kultúrestet is tartottak, melynek összevétele 4000 pengő volt.

Kristóf fontos heti feladata volt a hajdúsámsoni hívek ellátása, vasárnap délben szentmiséket tartott, hétköznap pedig hittanórákat. Ez a feladata megmaradt akkor is, amikor 1943 októberében a csapókerti közösségbe került kápláni szolgálatra. Naponta miséztek a templomban, várták a híveket szentgyónás elvégzésére, rendszeresen megtartották a rózsafüzérek, litániákat. Megalapították a ferences III. Rendet, hetente bibliaórát tartottak. Január hónapban házszenteléseket végeztek, mely jó alkalomnak kínálkozott arra, hogy elvégezzék a családlátogatásokat. Lelkipásztori tevékenységük sikeres lehetett, mert nemcsak katolikus hívek, hanem protestánsok is látogatták összejöveteleiket. Kiss Szaléz vezetésével rendszeres időközönként kultúresteket tartottak azok a gyerekek, akik részt vettek vasárnap szentmisén, vagy istentiszteleten járhattak a ferences játszótérre is. Hetente filmvetítéseket is tartottak, melyre a szegényebbeknek csak egy tojás volt a belépő. Vonzó lehetett az ott élők számára, hogy a testvérek ezeket a tevékenységeket nem egyedül végezték, hanem közösségben, csapatmunkában.

„A nyári definitoriális gyűlés Kristóf atyát saját kérésére délebbi rendházba, Pécsre helyezte, ahonnét csere folytán Újvidékre került.”⁶³

61 Kiss Szaléz: A Szent István Plébánia hírei, Debrecen, XIX. évf. 12. szám, 1943. december hó, 8.o.

62 Nagycsere, Haláp, Vámospércs, Állóhegy, Diószegi út, Jancsika, Hármashatárhegy, Létai út, Lukaháza, Mézeshegy, Pipohegy, Szata, Wolofka telep. Nagyobb tanyaközpontokban, az iskolákban minden vasárnap volt

63 A Debrecen Csapókerti Rendház História Domusa I. (MFKL)

Újvidéken⁶⁴

P. Kovács Kristófot Debrecenből az 1943. február 2-án újonnan alapított újvidéki rendházba helyezték. Bár az 1944-es tabula tanúsága szerint ebben az évben Pécsre rendelték hitszónoknak és gyóntatónak,⁶⁵ ide soha sem költözött be. Kéri a tartományfőnököt, hogy inkább az újvidéki rendházba kerülhessen: „ha Jézus üdvözíteni akar, vértanúvá tesz.” Ebbe a rendházba került Körösztös Krizosztom (1909-1944) házfőnök, hitszónok-gyóntató. Homyák Domonkos helyettes, hitszónok-gyóntató, a horvát és sokác lakosság missziója, Vértes Honor hitszónok-gyóntató, katonalelkész, Szalóky Felicián, Faulháber Mihály (később Kamarás Mihályra magyarosított), a székely telepek: Hadiknépe, Hadikfalva gondozója; Szikra Ferenc hitszónok-gyóntató, katonalelkész, iskolalelkész, Hanyecz Hugó testvér a rendház szolgálatában, valamint Kurucz Zoltán jelölt.⁶⁶

1944-ben még egyszer hazatért Jászberénybe, beteg nagymamáját meglátogatni. Édesapja írt egy kérő levelet: „Alulírott Kovács István P. Kovács Kristóf édesapja azzal a bizalommal teljes kéréssel járulok kegyes színe elé, hogy kérésemet meghallgatni és ha csak lehet teljesíteni szíveskedjék. Amint az itten főtisztelendő atyák jól tudják P. Kristóf nagymamája nagyon beteg. Sokszor emlegeti őt józan és lázas állapotában. Azt gondoltuk, hogy nagyon jót tenne a szegény betegnek, ha meglátogatná Kristóf fiunk és szívére beszélne neki... A számunkra egyetlen itthon töltött nap elég. Csak szeretnénk a betegnek némi megnyugvást szerezni.”⁶⁷ Ezen látogatás alkalmával elbúcsúzik mindenkitől!

Josip Broz Tito hazatért a Szovjetunióból, ahol személyes példaképe Sztálin mellett kitapasztalhatta a kommunista diktatúra mechanizmusát. 1937-től ő lett a Jugoszláv Kommunista Párt vezetője. Amikor megbukott az ország vezetése 1941. március 27-én partizáncsapatokat toborzott Jugoszláv Nemzeti Felszabadító és Partizán osztagok név alatt. Titó meghívására a Vörös Hadsereg 1944. október 1-jén átlépte a határt, s birtokba vette először a Délvidék területét. Őket követték a partizánok, majd Iván Rukavina tábornok vezetésével katonai közigazgatást vezettek be és megkezdték a bosszúhadjáratot a magyarok és a németek ellen: lágerekbe hurcolták őket. „A történelem folyamán ritkán előzte meg olyan vérfürdő egy

64 Itt egy kápolna volt 1702-ben. A pétervárad ferencesek jártak ki misézni, gyóntatni. 1942: Léh Mátyás szépligeti plébánosnak volt egy családi villája a Dusán császár utcában. Ide szeretett volna letelepíteni trappista szerzeteseket, de köztük magyarul tudó nem volt. 1942. október 6-án a definitórium elfogadta az ingatlant. A ház földszintjén kápolnát alakítottak ki, melynek titulusa Kapisztrán Szent János; az emeleten pedig a rendtársak szobái voltak. 1943. február 2-án szentelte fel Zadavec István OFM, tábori püspök. Két év alatt sikeresen megszervezték a katolikus egyházközségi életet, hitoktatást, népmissziót.

65 Tabula almae Provinceae Sancti Joannis a Capistrano Ordinis Fratrum Minorum S.P. Francisci in Hungaria, Pro anno Christi MCMXLIV, Typis Kapisztrán-Nyomda Vác, 1944, 12.o.

66 Tabula almae Provinceae Sancti Joannis a Capistrano Ordinis Fratrum Minorum S.P. Francisci in Hungaria, Pro anno Christi MCMXLIV, Typis Kapisztrán-Nyomda Vác, 1944, 30.o.

67 Id. Kovács István levele P. Schrotty Pál tartományfőnöknek Jászberényből, 1944. augusztus 12-én. (MFKL 1451/1944)

új hatalom berendezkedését, mint Jugoszláviában (körülbelül egymillió ember esett áldozatul ebben a tizenöt és fél milliós országban); a sokféle faji, világnézeti és vallási jellegű polgárháború több halottal járt, mint a megszállók ellen vívott eredményes és a szövetségesek által elismert háború..."⁶⁸ „A katolikus egyház iránt táplált érzelmeiket a papokon torolták meg. A papokat válogatott kínzásokban részesítették.”⁶⁹ Vladimir Bakaric kommunista pártelnök meghirdette a „*papok elleni kampány kezdetét*” és a „*papoknak mint usztasa fészeknek a feltárását.*”

Körösztös Krizosztom így írt Schrotty Pál provinciálisnak 6 héttel a partizánok bevonulása előtt: „*Egyelőre nincs közvetlen veszély, a bombázástól eltekintve. Arra az esetre azonban, ha a helyzet megváltozna, és akár a partizánok miatt, akár ellenséges behatolás következtében az alvókat közvetlen veszély fenyegetné, kérem Ft. Provinciális Atyám szíves intézkedését. Magam részéről úgy gondolom, hogy ebben az esetben fölösleges volna az öt páttert és a két testvért itt tartani. Én mindenképpen maradni szeretnék, s úgy látom, P. Kristóf és Mihály is maradnának szívesen. Illetve, nem akarjuk cserbenhagyni azt a népet, amely megszeretett minket, nagy áldozatot hozott, és akiknek minden bizalmuk az Isten után bennünk van. Itt maradásunk valószínű következményeivel tisztában vagyunk...*”⁷⁰

Az utolsó napok

Mihály atya sokáig elveszettnek hitt naplójában lejegyezte az eseményeket: „1944. [október] 24. Kapisztrán ünnepe. A városban - Újvidék - csend van. Egy nénike szerint, mikor a katonaság utolsó csoportja, a csendőrség is elindult: most már csak szerbek és a becsületes ngyarok maradtak itten. Csend. Elmélkedem. Minek is a nagy félelem? Miért bántanak azokat, a kik rendesen viselkedtek? El sem tudom képzelni, amiket regélnek.

25. Kórházba még rendesen járok. Az örök már a szerbek. Zászlók is mások már. Csend. Kristóf-Krizosztom este az életük történetét mondják el. Mennyi félreértés kíséri az emberek élete útját... És most? Mi vár rájuk? Komolyan előkészülnek. Mindkettő bejön hozzám gyónni. Majd én is a főnöknél. Nem tudom olyan komolyan fölfogni a helyzetet. Végül „Kristivel” a pápai áldást tanuljuk. Kánont átvesszük, hogy könyv nélkül is tudjuk. Különböző fakultásokat is megkaptuk. Csend.”⁷¹

68 Harmath Károly: A II. világháború utáni „néphatalom” viszonya az egyházakhoz a második Jugoszláviában. In: *Egyházüldözés és egyházüldözők a Kádár-korszakban*. Szerk.: Soós Viktor Attila, Szabó Csaba, Szigeti László. Lénárd Ödön Közhasznú Alapítvány, Szent István Társulat, Luther Kiadó, Budapest, 2010. 45-16. o.

69 Délvidéki Mártírium, 1944-45 Alapítvány, Feljegyzés, Budapest, 2011. (kézirat), 4.o.

70 Körösztös Krizosztom 1944. szeptember 11-i levele Schrotty Pál provinciálishoz. Magyar Ferences Levéltár. Kapisztrán Rendtartomány. Tartományi levelezés. 1602/1944

71 Kamarás Mihály OFM naplója, MFKL

„Október 23-án alighanem a híveink közül szólt valaki, hogy lezárták az utcát. Én kulcsot vittem át a szomszédba, amikor szóltak mindannyiunkat, hogy tíz percre le kell mennünk az utcára igazoltatás végett. Volt velünk egy 16 éves ministráns is, a Lütze fiú; mind a négyünknek le kellett menni. Mire mi leértünk, akkorra már három-négy ember várakozott ott, s a házakból, mellékutcákból másokat is tereltek kifelé. Valaki szólt, hogy hozd el a Lütze fiú igazolványát. Krizosztom nagyon beteges volt, mert ő megjárta a Don-kanyart. Amikor ott felbomlott a hadsereg, ő a szétszéledt embereknek az élére állt, és egy csoportot onnan hazavezetett. Ő már előbb is volt ilyen küldetésben, amikor a moldovai székelyeket vezette erre a vidékre. A doni csatánál súlyosan megbetegedett, s amikor itt az utcán igazoltattak bennünket, akkor a katonák azt mondták neki, hogy ő elmehet, mire ő azt válaszolta, hogy ha minket, többieket nem engednek el, akkor ő sem mehet. És maradt velünk. Az egybeterelt embercsoportot menetbe állítva kivezették a folyamórség laktanyába. Volt a mi csoportunkban körülbelül száz ember. Ott elszedték mindannyiunktól az igazolványainkat, és bezártak bennünket az ott álló pavilonokba. A kinti ismerőseink hordtak ennivalót meg egyéb szükségességeket. Emlékezetem szerint 5-6 ezer embert szedtek össze.

Úgy tudtuk, hogy kezes kellett volna, akinek a szavára majd kiengednek bennünket. Úgy tudom, hogy a próta (pravoszláv esperes) lett a városparancsnok. Egy Matis nevű embert kerítették az ismerőseink, aki kezeskedett volna értünk, de ekkor már ez nem volt elég, hanem azt mondták, hogy partizántiszt kell, meg orosz tiszt kell. A városban már megkezdődött a felelőtlen felelősségre vonás.

A kaszárnyából vittek bennünket munkára. Egy este, ez talán 28-án történt, úgy 9-10 óra körül beállított hozzánk néhány katona egy tiszttel, hosszú listát hoztak magukkal. Felolvasták a listán lévő neveket, és azokat azzal az indokkal, hogy mennek haza, átirányították a kettes számú pavilonba. A listáról felolvasták Krizosztom atya nevét is. Onnan azonban nem engedték el őket, azt mondták nekik, hogy most már úgyis késő van, majd reggel mehetnek haza. Ott töltötték az egész rá következő napot. Este hármásával összekötötték, és két sor katona között terelték őket, közben zene szólt, nekünk megtiltották, hogy az ablakon át nézzük, mi történik. Éjfél felé kamionok érkeztek. Egy a megkötözöttek közül meg akart szökni, azt lelőtték. Teteme még másnap is ott hevert. A városból másnap különféle híreket hoztak az elhurcoltakról, hogy ide vitték, meg oda vitték őket, Borba, a bányába, a temetőbe. Elvitték Krizosztomot is. Tudomásom szerint a hetvenes években a kamenciai parkban az árvíz kimosta néhányuknak a csontjait.

Az őreink között volt egy hatvani származású magyar fiú, aki már korábban beállt a partizánok közé. Megismerkedett Krizosztommal, s egyre nyugtatgatott bennünket, hogy ne

féljünk, a bűnösök elmenekültek, nekünk nem lesz már bajunk. November elsején, mindenszentek napján, temerinieket hoztak közénk. Náluk szerszám is volt, ásó meg lapát. Kiválasztottak mintegy nyolcszáz embert. Ez úgy történt, hogy elénk állt egy tiszt, és azt mondta, ti mentek délre. Köztük volt Buda József református lelkész, s ott volt az én rendtársam meg jómagam, akinek akkor még németes nevem volt, Faulháber. A tiszt elénk állt, és azt mondta: „Utánam, a végtelenbe.” Szerbül mondta, én akkor nem sokat értettem belőle. Átvittek mindannyiunkat kompon Péterváradra, a vár kazamatáiba. Ahogyan a kompra szálltunk be, éppen megszólaltak a harangok. Volt velünk még egy szerzetes is, egy Weidner nevű német kapucinus barát. Volt rajta egy nagyon jó meleg pulóver. Az egyik ór ezt elvette tőle, és adott neki helyette egy SS-zubbonyt. A várban zsúfolt börtönbe zártak bennünket. Azt hittük, ütött az utolsó óránk, mi, papok egész éjjel gyóntattuk fogolytársainkat. Voltak köztünk, akik nyíltan agitáltak, hogy lám, mit tettek Horthyék a szerbekkel, a legjobb lenne, ha mi megtagadnánk magyarságunkat, akkor talán megkegyelmeznének nekünk.

Másnap a parancsnokunk felsorakoztatott bennünket. Meghallgattuk, hogy a nyolcszáz ember közül kétszáz marad, a többit elhajtják. Ahogy ennek hírért vettük, úgy intéztük, hogy a sor végére kerüljünk, akkor majd maradunk. A későbbiek során ilyen vezényszóval többször is keserítették életünket, sőt azt is megparancsolták, hogy a sor elején mi vigyük a géppuskájukat.

Vigyázz, pap! Ha eldobod, lelőlek – fenyegettek minduntalan. Útközben hangosan imádkoztunk, mondtuk a rózsafüzért. A tekijai templom mellett elhaladva még lökdöstek bennünket, hogy na, mi van. A Majka Bozija (Szűzanya) nem segít a fegyvert vinni?

Karlócán kétszázat köztünk leválasztottak, őt ott maradtak, majd mehettünk tovább. Valami vita kerekedett, amelynek során Buda tiszteletest megverték. Minket, többieket meg egy partizán a puska tisztítására szolgáló vasvesszővel fejbe vágott, én is kivéreztem...

November másodikán már Indijára értünk. Itt egy katona megsebesítette Kristóf testvér bordáját. Bajonettel felhasította a ruhát – mindannyian rendi ruhában lettünk elvive otthonról, rajtunk volt a pallium-, és a bordájánál a bőrét is felhasította, nagy sebet ejtve rajta, s még erősen lábon is rúgta. Jártányi ereje sem volt, közben kiadták a parancsot, hogy aki nem bír menetelni, az le kell lőni. Támogattuk szegény Kristófot, de úgy sem tudott már menni. Ekkor egy kazaloz támasztottuk.

Aki nem megy azt lelőjük – rivallt rá egy kísérő.

Én nem megyek. Lőj le! Válaszolta Kristóf, majd felénk fordult, és ezt mondta: Sic debuit esse! (Így kellett történnie!)

Föltették egy orosz kamionra, de nem vitték sehova, mert egy vad alak felugrott a

kamionra, és Kristófot lelőtte. Indijánál a ruháját is lehúzták róla. Azt mondták rá, hogy egy svinja (disznó), meg még annál is rosszabb: pap. Ott is lett elásva.”⁷²

Mihály atya így tájékoztatta a tartományfőnököt: „Kristóf november 2-án halt meg Szerémség Indjija nevű helysége közelében, in odio sacerdoti.”⁷³

Páter Kristóf vértanúságra vágyott, így ír erről P. Mór:

„1944. június 21-én Pécsre helyezik, de megkéri a P. Provinciálist, hogy P. Verdung Gellért helyett ő mehessen Újvidékre hitszónoknak és gyóntatónak. Így is történt. Azt óhajtott elérni, hogy mint pap, hitéért vértanúságot szenvedhessen. A zavaros viszonyok között ezt remélte is. Éppen ezért szándékosan ott maradt Újvidéken, pedig a veszély közeledtével onnan eltávozhatott volna. A hívek nemcsak prédikációiért kedvelték, hanem azért is, mert mindenkinek gondját-baját megértően és szeretettel igyekezett elintézni. Mikor elvitték őket P. Kamarás Mihállyal együtt az újvidéki rendházból, akkor is kedvesen bánt mindenkivel, és társai megszerették.”⁷⁴

„Az ő sírját hiába keresték, több alkalommal is, amikor már lehetett utazni: újvidéki hívek is, de a rokonságból is. Ebben is beteljesedett, amit Indjijába vezető utunkon mondott: látod, kispajtásom, mi annyi embert részesítettünk temetési szertartásban, minket senki sem fog elbúcsúztatni.”⁷⁵

1944 óta eltelt időben

Az újvidéki magyarok mártíromságát, több tízezer ártatlan ember kivégzését 1944 és 1990 között nem volt szabad felemlíteni. A rendszerváltozás után megszűnt ez a tilalom, de aki így cselekszik az jól vigyázzon magára! Itt kell megemlíteni Matuska Márton munkásságát, aki igyekezett összegyűjteni a még élő szemtanúk beszámolóit. A megtorlás napjai, ahogy az emlékezett megőrizte címmel könyvet jelentetett meg e témában és emellett cikkekben, tanulmányokban és előadásokban igyekszik megismertetni az emberekkel az akkori történéseket.⁷⁶ Az első magyarországi beszámolók közül külön figyelmet érdemel Hetényi Varga Károlyé, aki igyekezett összegyűjteni a nemzeti szocializmus és a szocializmus pap és szerzetes áldozatainak hiteles történetét.⁷⁷

A Magyarok Nagyasszonya Ferences Rendtartomány a hét ferences vértanú ügyét

72 Kamarás Mihály OFM naplója. Magyar Ferences Levéltár. Kamarás Mihály hagyatéka

73 Kamarás Mihály 1945. március 19-i levele Schrotty Pál provinciálishoz., Magyar Ferences Levéltár

74 Majsai Mór: Kovács Kristóf, In: Provinciái Mozaikok, (Kézirat), 1970 (?), Budapest, MFKL 112.

75 Kamarás Mihály: Újvidéki rendházunk alapításának és 1942-45 közötti működésének rövid története. Magyar Umbria, ferences füzetek 17. Budapest 1999. 14.0

76 Matuska Márton: A megtorlás napjai: ahogy az emlékezet megőrizte. Fórum. Újvidék, 1991.

77 Hetényi Varga Károly: Szerzetesek a horogkereszt és a vörös csillag árnyékában I. Budapest, Márton Áron Kiadó, 2000

felkarolta, s elindította a boldoggá avatási eljárásukat.

A boldoggá avatás felé

A Püspöki Konferencia sajtóközleménye

2010. december 3

A ferences rend által kezdeményezett XX. századi ferences vértanúk boldoggá avatásának ügyét a püspökök testülete támogatja. A hét vértanú – Károlyi Bernát, Kriszten Rafael, Lukács Pelbárt, Kiss Szaléz, Hajnal Zénó, Kovács Kristóf és Köröosztös Krizosztóm – a II. világháború végén és a kommunizmus kezdeti időszakában életáldozatával tett tanúságot hitéről és emberszeretetéről.⁷⁸

Károlyi Bernát, Köröosztös Krizosztóm, Kovács Kristóf, Hajnal Zénó, Kiss Szaléz, Lukács Pelbárt és Kriszten Rafael ferences szerzetesek 1944 és 1954 között életükkel tettek tanúságot Isten iránti elkötelezettségükről, emberszeretetükről. Mindannyian tudták előre, hogy a nemzetiszocializmus és a kommunizmus diktatúrái alatt kiállni az egyházért, a hívekért, az üldözöttekért, a kisemmizettekért „nem vet jó fényt rájuk”, talán életüket is áldozatul kell adni.

1. P. Károlyi Bernát (1892– 1954), aki 1940-től volt kecskeméti házfőnök: bújta a zsidókat, vezette a város közellátását, mentette a délvidéki menekülteket. 1949-ben, budapest-pasaréti házfőnök korában beszédében a hit melletti kiállásra biztatott.

2. P. Lukács Pelbárt (1916– 1948) hatvani hitoktató. Általa kívántak Kiss Szaléz-féle összeesküvésnek országos jelleget adni. Finn-Karéliában halt meg.

3. P. Kriszten Rafael (1899– 1952) budai házfőnök korában mentette az üldözötteket. Később hatvani házfőnökként igyekezett az embereket csillapítani, akik a budapesti ÁVÓ-soktól akarták védeni a ferenceseket.

4. P. Köröosztös Krizosztóm (1900–1944) újvidéki házfőnök. Többször elhagyhatta volna a kolostort, de azt mondta: „Amíg hívek jönnek a templomba, a pap nem hagyhatja el a rábízottakat!” Szerb partizánok agyonverték.

5. P. Kovács Kristóf (1914– 1944)

6. P. Hajnal Zénó (1900– 1945) nagyatádi házfőnökként mentette az embereket. Egy bolgár katona Gyékényes falu határában húsvétvasárnap agyonlőtte.

7. Kiss Szaléz (1904-1944)⁷⁹ Gyöngyösön tartóztatták le 1946 április 28-án, és koncepció perben ítélte el a Vöröshadsereg Hadbírósa közel 50 fiatallal együtt, valamint

78 <http://uj.katolikus.hu/cikk.php?h=1573>

79 Vö.: Kálmán Peregrin ofm: A hét ferences vértanú első emlékezete: www.vigilia.hu/2014/4/peregrin.htm

Lukács Pelbárt hatvani ferencessel. 5 vádlottat halálraítéltek Soporonkőhidán, a többieket pedig különböző szovjet lágerekbe internáltak.

Megszületett a ferences vértanúk boldoggá avatásáért szóló ima hivatalos szövege:

A püspöki konferencia december elején döntött arról, hogy támogatja az 1944 és 1954 között vértanúságot szenvedett Károlyi Bernát, Körösztos Krizosztom, Kovács Kristóf, Hajnal Zénó, Kiss Szaléz, Lukács Pelbárt és Kriszten Rafael oltárra emelésének ügyét.

A szerzetesek életük feláldozásával tettek tanúságot hitükről és emberszeretetükről. Hárman a szovjet, illetve jugoszláv csapatok, négyen pedig a magyar kommunista rendszer áldozatai lettek.

Az ima hivatalos szövege:

Erős és Igaz Istenünk!

Te Kristóf szolgád és társai életében csodálatosan kibontakoztattad a kereszt misztériumát, amikor áldozatvállalásuk által a diktatúrák sötétségében is felragyogtattad a hit világosságát. Kérünk, dicsőítsd meg szolgálodat szent egyházadban, hogy hitvalló életük és vértanúságuk példája ma is bátorító erőforrásunk legyen a szegény és alázatos Krisztus követésében. Aki él és uralkodik, mindörökkön örökké. Amen

Tabulákban

Tabula almae Provinciae Sancti Joannis a Capistrano Ordinis Fratrum Minorum S.P. Francisci in Hungaria, Pro anno Christi MCMXXXIII-MCMXLIV, Typis Kapisztrán-Nyomda Vác

Christoforus Kovács - Kovács Kristóf

1934	Jászberény	Frater Clericus Philosophiae Studens
1935	Gyöngyös	I. Frater Clericus SS. Theologiae Studens
1936	Gyöngyös	II. Frater Clericus SS. Theologiae Studens
1937	Gyöngyös	III. Frater Clericus SS. Theologiae Studens
1938	Gyöngyös	IV. Frater Clericus SS. Theologiae Studens
1939	Rozsnyó	Concionator, cooperator Exhortator Fratres Laicorum discretus
1940	Pécs	Concionator, confessariuss
1941	Kassa I.	Concionator, confessariuss discretus
1942	Kassa I.	Concionator, confessariuss Professor Religiosorum discretus
1943	Debrecen	Concionator, confessariuss
1944	Pécs	Concionator, confessariuss

1934	Jászberény	Filozófiai hallgató
------	------------	---------------------

1935	Gyöngyös	I. éves teológiai hallgató
1936	Gyöngyös	II. éves teológiai hallgató
1937	Gyöngyös	III. éves teológiai hallgató
1938	Gyöngyös	IV. éves teológiai hallgató
1939	Rozsnyó	Hitszónok, a laikus testvérek buzdítója, házi tanács tagja
1940	Pécs	Hitszónok, gyóntató,
1941	Kassa I.	Hitszónok, gyóntató, házi tanács tagja
1942	Kassa I.	Hitszónok, örökfogadalmas testvérek gyóntatója, házi tanács tagja
1943	Debrecen	Hitszónok, gyóntató
1944	Pécs	Hitszónok, gyóntató

Megjegyzés: Az 1944-es Tabula szerint Pécsre helyezik, de átkéri magát az újrainduló újvidéki rendházba.

Kovács István P. Kristóf művei

Fater Lénárt: Hunyadi magyar származása oklevelekben⁸⁰

Budapest, 1937. Kapisztrán-nyomda Vác. 124 oldal.

A tudós szerző e munkában a magyar történetírás egyik legkevésbé tisztázott kérdését: Hunyadi János származását akarja végleges megoldáshoz juttatni. Tanulmányát két részre osztja: az elsőben ismerteti a Hunyadi-kérdésben eddig kidolgozott tízféle elméletet, és kimondja azok gyenge alapját: a második részben pedig a mátraverebélyi kripta címeres sírköve, V. László 1441-ből való, mostanában előkerült oklevele és más, már régebben ismert dokumentumok alapján összeállítja Hunyadi családfáját, és világosságot gyújt a nagy hős életének sok, eddig ismeretlen, vagy megmagyarázhatatlan mozzanatára.

A szerző nagy valószínűséget mutató, végső következtetése az, hogy Hunyadi János Vereb Péternek, a verebélyi vajdának, Erdély egykori alvajdájának fia. Törzsökös, magyar, köznemesi család sarja, és ősei már 1198 óta címerhasználati joggal rendelkeztek. Az utóhang felveti azt a gondolatot, hogy jó volna a Szentszéktől kieszközölni Hunyadi számára a Venerabilis servus Christi címet, hogy mint ilyen álljon tündöklő példaképen a vallásért és hazájáért dolgozni akaró magyarság előtt.

A Hunyadi-kérdéseknek ennek egészen új utakon járó, de a legkedvezőbbben megoldó elméletéről nagy érdeklődéssel várjuk az illetékesek véleményét. Fr. Kristóf ofm.

Gondolatok P. Kelemen Didák szentéavatási mozgalmához⁸¹

Az 1937-es „Katolikus Szemle” októberi füzete beszámolt a magyar Minorita Rendtartomány abbeli szándékáról, hogy P. Kelemen Didák minorita atya félbemaradt szentéavatási pörét újra a Szentszék elé terjesztette. Ezzel az eseménnyel kapcsolatban felvetődött bennem az a gondolat, hogy vajon mi az oka annak a fájdalmas jelenségnek, hogy a csodálatosan pazar termékenységgű ferences életfa magyar ágának első rendje még eddig nem adott szentet az Egyháznak. Miért nincsen az első rendnek magyar szentje? E rövid eszmefuttatás keretében próbáljunk megfelelni erre a pár kérdésre: 1. miért nincs magyar ferences szentünk? 2. Mit jelentene nekünk magyar ferenceseknek és a magyar katolicizmusnak P. Didák szentéavatása? 3. Mit tegyünk a szentéavatási mozgalom sikeréért?

Szándékosan beszélek magyar ferencességről, mert nyilvánvalóan sajátos ízt ad az egyetemes ferences gondolatnak a magyar lélek, a magyar talaj, a magyar történelem és a történelmünkől folyó feladatok megoldásához alkalmazkodó odasímulás. És nekünk magyar ferenceseknek ezt a sajátos mindentől elütő magyar jelleget kell megtalálnunk és magunkévá tennünk.

I. Fájdalmas, de letagadhatatlan valóság, hogy nincsenek szentjeink. De vigasztaló az a tudat, hogy sem a magyar lélekben, sem pedig a ferences eszmének a magyar lélekhez való alkalmazkodásában van a hiány oka. Mert a történelem tanúsága szerint talán sehol sem olvadt össze annyira a nép, a nemzeti lelkiséget hordozó közösség a ferences gondolatot megélő barnacsuhás szerzetessel, mint Magyarországon. A nép „barátai” lettünk és ezért a kitüntető elnevezésért vérrel, könnyel, verejtékkal szolgáltunk meg. A ferences életeszmény a magyar lélekben is életre szülte az önfeláldozás és a hősi lemondás nagyszerű gyümölcseit. Ennek beszédes igazolása, annak a 70-80 vértanunak a neve, amelyet a gyöngyösi irattárunk maga megőrzött. Ezt a számot bizonyára nem volna nehéz más könyvtárak adataival még

80 Magyar Umbria, XI. évfolyam, 1937. 4. szám, 28.o.

81 Magyar Umbria, XII. évfolyam, 1938. 3. szám, 78-82.o.

gyarapítani!

70-80 vértanu s nincs egyetlen kanonizált szentünk sem...?! Nincs, mert elrabolták tőlünk a viharos, nehéz idők. Amikor a török, protestáns, kuruc-labanc időkben olykor csoportosan, máskor egyenként áldozták fel életüket szent elődeink, nem volt krónikás, aki megőrizte volna tetteiket. Minden szerzetes üldözött ember volt, és aki tegnap látta vagy hallotta a vértanustestvérek hősiességét, holnap vagy holnapután maga fanatizmus áldozata lett.

De nemcsak az ember pusztult ijesztően (1526-ban kb. 1,400 szerzetesünk volt Magyarországon, a század végén már csak 34-35.), hanem kultúrértékeink is eltűntek. Szerzetesházaink, templomaink, könyvtáraink a pusztulás martalékaivá lettek. Így azután nem lehet csodálni, hogy hős testvéreinknek még haló pora sem maradt a miénk; azt is széthordta a pusztító vihar. És éppen ezért adatok híján nem lehetett és nem is lehet semmit sem kezdeni vértanuinak megdicsőítéséért.

Én a magam részéről azt hiszem, hogy P. Didákkal a Gondviselés kárpótolni akarja Szent Ferenc magyarországi fiait! Az ő életét ismerjük, munkásságának nagyvonalúságát felmérhetjük, sírját a miskolci minorita templom őrzi és az életszentségét bizonyító adatok együtt vannak és csak arra várnak, hogy a Szentszék ítéletet mondjon róluk.

II. Dehát miért volna olyan nagy szükség magyar ferences szentekre? Elsősorban és főképpen talajhoz kötő szent hagyományért! A jelen és a jövő törvénye az, hogy a multon épül. Amilyen a mult, olyanformán az okszerűség erejével alakul a jövő, nemcsak az egyes emberek életében, hanem a társadalom és a nemzetek életében is. Így van ez nálunk is. Vértanúink kiömlött vére megszentelte, szellem átjárja a magyar életteret. Bárki bizonyosságot szerezhet arról, hogy a magyar nép lelkét gyökerében érintette a magyarrá vált ferences gondolat. És a nép ma is keresi bennünk ezt az ősi szellemet. Sajnos, el kell ismernünk, hogy bizony nagyon megcsappant bennünk az ősi ferences élettér.

Főképpen azért következett ez be, mert rendi hagyományaink nagyon elmosódtak. Hiányzik az eszme hajdani fanatikus megélőíhez való odatapadás, szellemük ápolása és továbbadása. Nem is csoda, hiszen semmit sem tudunk róluk. Milyen más volna, pl. ha Tárkányi Ágostonról, Vásárhelyi Bernardinról, vagy Bogács Gergelyről és társairól vértanúságuk idején kívül többet is tudnánk. Ismernénk szerzetesi egyéniségüket, megfutott életpályájukat, amelyre az Anyaszentegyház adná jóváhagyását és kanonizációban. De mindez már visszavonhatatlanul elveszett számunkra.

Azért kell két kézzel megragadnunk az alkalmat és P. Didák lelki arculatát felkutatni a magyar ferences szellemet jellemző vonásokat. Hogy ezeket megközelítsük, a következő két mozzanatot vegyük figyelembe: 1. Hivatástudatának megszületését és 2. a fölismert hivatás gyakorlati megélését.

P. Didák háromszéki székely nemes családból származott. Fajára jellemző komolysággal elmélyedésre hajló beállítottsággal igyekezett magát beleélni a Rend szellemébe. Mindvégig mintaszerű szerzetes volt. De amikor Nagybányán szembekerült a tépetten vonagló szakadásba kergetett magyar lélekkel, megdöbbenve eszmélt rá, hogy az ő feladata nemcsak a sajátmaga tökéletesítése, hanem a nép, a magyarság felemelése is. A kétségbeejtő anyagi, szellemi és vallási nyomorral való szembetalálkozás döbbsentette rá ferences apostoli hivatására. Nem szabad benn maradni a kolostorban, hanem a kolostor hangulatában és lelkeségében megfürdetett, de a való élet szükségletei iránt mégis érzékeny és nyitott lélekkel el kell menni az utcákra és terekre, a nemesi kúriákra és jobbágy-telkekre, az elhagyott katolikus népszigetekre, a predestináció vasjarmában és egy ferde vallási meggyőződés göggyében fuldokló kálvinista, luteránus magyar vidékek zárt, merev világában. Hirdetni kell az evangéliumi örömhírt, vissza kell őket vezetni a közös Édesanya ölébe, de kenyeret és műveltséget is kell nekik nyújtani, hogy megszülethessék a boldogabb magyar jövő, a lelki egyeforradás, a százados szétesettség után.

Amikor így számbavette feladatait, haladéktalanul hozzálátott azok megvalósításához. Előbb azonban saját erejével vetett számot. Lelkiéletének hármassarkkövére támaszkodva indult el nagy harcára. Ez a hármassziklakó pedig az eucharisztikus Krisztushoz való hűséges baráti ragaszkodás; szenvedő Istenemberhez való könyesszemű, halálra, visszafizetésre lendülő áhítat és a boldogságos Szent Szűzhöz való gyermeki ragaszkodás volt. Ezzel a lelki felkészültséggel indult a magyarság anyagi, szellemi és vallási életének újjáépítésére. Gyakorlott szemmel, zseniális megérzéssel kezd munkájához. Érző, meleg emberi szívét a tenyerén hordta. Leszáll a nép egyszerű gondolatvilágához. Nem akar senkit sem lehangolni, agyonbeszélni, hanem baráttan néz szembe mindenkiel. Nem siet. Ráér. Ismeri fáját, tudja, hogy nehezen győzhető meg; nyugodtan megvárja, míg szívükig ér az igazság. Nem annyira szó erejével, bár annak is kiváló mestere, hanem inkább a mutatott példa, az élet megcáfolhatatlan erejű érvelésével akar győzelmet aratni. Ha követ dobálják meg, kenyeret dob vissza. És a végén, akik előbb megverték, most a kezeit csókolják és szent barátoknak nevezik.

Az önérdeket sohasem ismerte. Mindent a legnagyobb magától értetődéssel végez. Alázatossága olyan magas fokon állott, hogy örömmel burkolódzott a névtelenség homályába. Némelyik irodalmi munkájára még a nevét sem írta rá. Fölfelé nemesen egyszerű, lefelé a néphez áldozatosan készséges. A három ízben kitörő pestis-járvány idején, amidőn mindenki menekül, ő egyenesen felkeresi a betegség sújtotta vidékeket. A járvány tovaterjedése elleni védekezést az ő személyes tapasztalatai segítségével tudta megindítani, barátja és munkatársa Károlyi Sándor gróf.

Élete végén öntudattal nézhetett vissza munkájára. Soha nem vert föl nagy zajt, nem szított szenvedélyeket, nem rendezett parázsló vitákat, hanem kitartó, zajtalan munkával katolikussá tette, és a nemzet életébe újra bevezette a tiszaháti nagy magyar kálvinista néptömb jelentékeny részét. Ezekből a vázlatosan összerakott vonásokból bárki megállapíthatja, hogy P. Didák jelleme és élete munkája *a magyar ferences szellem jellegzetes jegyeit hordozza magán. Mindenkör bőséges tanulságot meríthetünk munkájából a ma feladatához való alkalmazkodásra, természetesen tekintetbe véve a megváltozott viszonyokból folyó követelményeket!*

De nemcsak mi ferencesek, hanem a katolikus magyarság is eljárhat P. Didákhoz, hogy hamisítatlan magyarságot és katolikus szellemet tanuljon tőle. Tanulhatnak tőle katolikus egyházi és világi vezetőegyénségeink, önzetlen munkakészséget, emberi, egyéni érdekek háttérbeállítását és a felebaráti szeretet kötelezettségének önmagára nem tekintő lelkületét. Példája meggyőzheti őket arról is, hogy nagy eredmények kivívásához nem az anyagi eszközök bősége a legfontosabb feltétel, hanem az apostoli lélek törhetetlen bizalma és bátor kezdeményező lendülete. P. Didák a semmiből 25 olyan alkotást hozott létre, amelynek hatóerejüket 12 vármegyére sugározták ki. Az iskolák, templomok, szegényházak százait építette fel.

Magyar népünk vallási felemelésének szolgálatában is nagy szerep jutna P. Didák egyénségének, ha a szentté avatás útján mindenki előtt ismeretes lenne az ő csodálatos élete. A szent, a gondviselő Istennek hozzánk lenyújtott atyai kezét jelképezi. Jelenti a biztonságot, a reményt, a megnyugvást és a végcél hívogató megcsillanását. A népnek megvan az a csodálatos ösztöne, hogy hamarosan megismeri azokat, akik önzetlenül dolgoznak a közösség javáért. P. Didákban kortársai megéreztek ezt a nagy önzetlen lendületet. Már életében szentnek tisztelték. Sírházhoz nagy tömegekben vonultak az ájtatos zarándokok. Szentté avatása csak megerősítené a népnek eddigi önkéntes, tisztán a lélek indítására hallgató tiszteletét.

Az egyik szent életű ferences testvéréről mondták: „szent járt közöttünk és nem tudtuk”, P. Didákról pedig elmondhatták kortársai „szent járt közöttünk és mi boldog örömmel épültünk Istenbe merült életének szemlélésén”. S ez a megközelíthetőség és közvetlenség igen

nagy nevelő értéket jelentene népünk számára, mert az életből vett példa mutatná meg neki a szentség nagy értékét. Azután pedig bizonyára sokkal nagyobb bizalommal tudná az emberi közelségben bemutatkozó szent előtt lelkét feltárni. Az is meggondolásra készítő tény, hogy P. Didák szentéavatásával megszentelődnek azok a tája, azok az utak, ahol járt-kelt; azok a házak, ahol megpihent, a templomok, iskolák, amelyeket ő épített. Mert mindezek a helyek felkiáltójelként fogják hirdetni az Isten- és a felebaráti szeretet gyakorlásának jutalmát.

III. Most már miután igyekeztünk kiemelni P. Didák egyéniségét és szentté avatásának nagy fontosságát, feleljünk meg arra a kérdésre is, hogy mit tegyünk a mielőbbi szentté avatás érdekében? Esetleges félreértések elkerülésére szükségesnek tartom megjegyezni, hogy mi, ferencesek nem elvitatni akarjuk őt a magyar minoritáktól, hanem szent büszkeséggel valljuk a közös szentferenci életeszmény gyermekének és ebből a szempontból szent kötelességünknek tartjuk, hogy mi is részt vegyünk a megdicsőítéséért folyó munkában. Hála Istennek, a munka legnehezebb részét már P. Didák kortársai elvégezték. Megírták az életrajzát. Szem- és fültanúk esküvel bizonyították életszentségét és csodáit. Rómából küldöttség jött Miskolcra, amely megvizsgálta sírját és lepecsételte a koporsót, amelyben a szent életű atya rothadatlan teste feküdt. Az ügy akkor ismeretlen körülmények miatt zátonyra futott. A most újra meginduló mozgalomban minden erőnket latba kell vetni, hogy ügyét diadalra juttassuk. Nagyon jó volna rövid népszerű formában megírni életrajzát és a nép minél szélesebb rétegei között elterjeszteni! Szentbeszédekben, egyesületekben, lelkigyakorlatokon, vallásos jellegű tömegmozgalmak alkalmával minél gyakrabban beszéljünk róla. Az ügy lefolytatásához szükséges jelentékeny pénzüsszeg mielőbbi előteremtésére is meg kell találni a módot. Imádkozzunk és imádkoztassunk, mert az Isten szívesen hallgatja híveinek buzgó kérését.

Biztosan tudom, hogy mindnyájunk közös vágyát fejez ki azzal a gondolattal, hogy bárcsak minél előbb eljönne az az idő, amikor szenttéavatási ünnepségének fényében együtt ünnepelhetnénk mi, Szent Ferenc magyar fiai és a katolikus magyar társadalom! P. Kristóf O.F.M.

P. JAC. VAN DER VELDT: Prologomena in Psychologiam⁸²

Róma. Liberia del Collegi Di S. Antonio. Mia Marculana 124.

Auctor praeclarus valde laudabilis opus perfecit, hunc lubrum de questionibus fundamentalibus. Psychologiae primum lingua latina in lucem profenrens. Mens illustris aucloris est questiones intorducloriales psyholiae in lumine investigationum modernarum perscrutare necnon oblictum et methodum eiusdem relationesque quae inter psychologiam philosophicam et empiricam inveniuntur investigare.

Opus in quattuor capita dividitur: I. De notione psychologiae. II. Conspectus historicus psychologiae. III. De divisionibus psychologiae contemporancae. IV. De methodis psychologiae.

Hec problemata sat difficilia doctus auctor valde efficaciter persolvit. Magna cum claritate quaestiones proemiales psychologiae statuit. Investigat et determinat reletiones mutuas, fines, et methodos distinctos, psychologiae philosophicae et empiricae. Brevem tamen scienciam appendicem praebat de tota historia scienciae psychologiae. Enumerat omnes sectiones principiaiores psychologiae contemptrae. Notum facit methodos modernos experimentales et de eorum applicabilitate iudicat. Argumentum operis fideliter convenit titulo. Finem semper prae coculos habet, theses fuse et scientificè explicat. Auctor in hec sciencia est totaliter versatus. Linquas modernos principaliores cognoscit ideo conspectus ejus scientificus est perfectus, quem probat enumeratio opulentissima bibliographiae. Modus

scibendi claritate et precise excellit. Novos terminos technicos feliciter inducit. Judicia eius de singulis quaestionibus brevia et valde fundata sunt. Ultimo in hoc libro pro psychologiam studentibus bonum manuale accepimus. Index onomasticus et index rerum analiticus facio rem redderet usum libri practicum.

P. Christophorus O.F.M.⁸³

Lacika első kisruhája⁸⁴

Ma sincs levél. Már két hónapja várja a zöld színű tábori lapot. Két hónapja nem adott hírt magáról az ura. Istenem, csak nincs valami baj? Megsebesült? Fogságba került? Vagy talán... Nem is meri végiggondolni.

Önkéntelenül édesanyja jut eszébe. Huszonöt évvel ezelőtt ő is így várta a tábori lapot. Galiciában dörögtek az ágyúk és Sass István szakaszvezető úr, polgári foglalkozása kertész, virágos sapkával indult a halálmezőkre. Néhány hónap múlva Sass Istvánné, született Bóta Rozália özvegyen maradt három kisgyerekekkel. A legnagyobb négyéves, a harmadik pedig félesztendős volt. Édesanyjuk nem ment újra férjhez. Mehetett volna, de nem akart. Kapálni járt, aratók után markot szedett és ősztől tavaszig úri családoknak mosott. Fölnevelte mind a három gyermeket. A fia csendőr. Drága, jó fiú. A törődött édesanyjai vállakról levette már a mindennapi élet kenyérgondjait. A két leány, ő és húga, Mariska, két szegény, de törekvő ember felesége.

De milyen áldozatba került, míg ideért. A szakadatlan munka korán megerősítette. A haja csupa ősz, arcát a gond barázdái és árcai szabdalják. A mosóteknő mellett visszeres lett a lába, karját, csuklóját ízületi szaggatás bántja. De ennek így kellett lennie, mert az idegen földben nyugvó halott emléke így parancsolta. A hősi halott gyermekeire mostoha apa sohase emeljen kezét!

Révedező fiatalasszonyt vékonyka gyermeksírás rezzenti fel. Lacika sír, fölébredt s úgy látszik, éhes. Kimondhatatlan gyöngédséggel hajol a bölcső fölé. A kisfiúnak keze, lába kalimpál a nagy igyekezetben. Ölbe kívánczik. Szép dióbarna szeméből az édesanyák mennyországa mosolyog. Decemberben született. Hogy várták! Fiú lesz-e, vagy leány? Fiú lett. Ifjú Kalocsa Lacika. Milyen nagy már! Most félesztendős. Nem maradhat már mindig bölcsőben. Ki kellene vinni a tavaszi napra, hadd örvendezzen a simogató melegnek. De nincs arra való ruhája. Egy kis szoknyácska kellene. De miből legyen? Tavaly aratásban megkeresték urával a kenyeret; abban nem lát hiányt. De pénze nincs! A gyermek mellől nem mehet egész napra dolgozni. A hadisegélyből meg csak nagyon kevésre telik. A télen az ura

83 P. Jacob van der Veldt: Bevezetés a pszichológiába

A kiváló szerző igen dicséretes munkát végzett, amikor e könyvében elsőként derített fényt latin nyelven a pszichológia alapvető kérdéseire. A szerző nagyszerű eszménye, hogy a pszichológiába bevezető kérdéseket a modern kutatások fényénél vizsgálja, módszerében nem feledkezve meg azon összefüggések vizsgálatáról sem, amelyek a filozófiai és a tapasztalati (empirikus) lélektan között mutatkoznak.

A mű négy fejezetből áll: I. A pszichológia fogalmáról, II. A pszichológia történeti áttekintése, III. A kortárs pszichológia felosztása, IV. A pszichológia módszerei.

Ezeket az igen bonyolult problémákat igen nagyhatásúan oldja meg a jól képzett szerző. Nagyon világosan állapítja meg a pszichológia legfőbb kérdéseit. Nyomába ered és meghatározza a filozófiai és empirikus lélektan rejtett összefüggéseit, határait és módszereit. Rövid tudományos függelék is nyújt a pszichológia tudományának teljes történetéről. Fölsorakoztatja a kortárs pszichológia valamennyi főbb ágazatát. Említést tesz a modern kísérleti módszerekről és megítéli, hogy használhatók-e. A mű érvelésmódja híven igazodik a címéhez. Mindig szem előtt tartja célját, téziseit összetetten és tudományosan fejt ki. A szerző egészen jártas ebben a tudományban. Ismeri a fontosabb modern nyelveket, ezért rálátása tudományos és tökéletes, amit a hatalmas bibliográfia igazol. Stílusa világos és precíz. Az új szakkifejezéseket szerencsésen vezet be. Véleménye minden egyes kérdésben tömör és mélyen megalapozott. Végezetül: a könyv a növéndékek számára jó kézikönyv lehet a pszichológiába való bevezetéshez. A könyv gyakorlati használatát név- és tárgymutató könnyíti meg. P.Kristóf OFM. Fordította: fr. Balázs Jeromos ofm

84 Katolikus Figyelő, Debrecen, 7.o.

sem dolgozott. No, majd tavasszal, tervezgették. Az első heti keresetemen Lacinak veszünk kis ruhát – emlegette az ura.

De nem került rá sor. Februárban megjött a behívó. És Kalocsa László honvéd elment, hogy védelmezze a kis magyar Lacikát, Ferikék és Iluskák boldog gyermekségét. Az első hónapban rendesen írt. De most már két hónapja, hogy elmaradtak a tábori lapok. Ki tudja, ír-e még valaha, látja-e még a kis fiát?

Leteszik a bölcsőbe az újra elszenderedő gyermeket és kinyitja a szekrényt. Töprengve forgat a beakasztgatott ruhák között. Egy tavaszi, virágos mintájú ruhán megáll a keze. Édeskeserű emlék lobban a szívében. Még csak jegyesek voltak azon a májusi vasárnap reggelen, amikor először vette magára ezt a ruhát. - Nagy szép vagy, Rózsika – hallja a Laci hangját. Lassan kiakasztja a ruhát, végigsimogatja, aztán kiveszi a varrógép fiókjából az ollót. Nagyon helyes ruhácska lesz belőle Lacikának. P. Kristóf

